

ВЯЛІКАМУ АСВЕТНІКУ

Урад рэспублікі прыняў пастанову аб увекавечанні памяці вялікага беларускага асветніка, вучонага і першадрукара Францыска Скарыны за мяжой.

У Чэха-Славацкай Рэспубліцы, у горадзе Празе, яму будзе ўстаноўлены помнік, а ў гарадах Кракаве (Польшча), Падуі (Італія) будуць адкрыты мемарыяльныя дошкі.

На стварэнне помніка Францыску Скарыне з рэзервага фонду Савета Міністраў БССР выдзяляецца 100 тысяч рублёў. Выдаткі па вырабу мемарыяльных дошак зроблены са сродкаў Міністэрства культуры БССР, атрыманых ад рэалізацыі грашована-рочнай латарэі, прысвечанай 500-годдзю з дня нараджэння Ф. Скарыны.

СТАТЫСТЫКА

КОЦІМСЯ ЁНІЗ

Працягвае зніжацца вытворчасць мяса і малака ў рэспубліцы. За восем месяцаў рэалізавана 959,1 тысячы тон жывёлы і птушкі. У параўнанні з гэтым жа перыядам мінулага года гэта менш на 43, 8 тысячы тон (4 працэнты).

Валавы надой за студзень — жывёны знізіўся на 418,3 (10 працэнтаў) і склаў 3 772,9 тысячы тон.

Галоўнымі прычынамі спаду з'яўляецца скарачэнне пагалоўя жывёлы, якое працягваецца, і зніжэнне прадукцыйнасці яе. За 8 месяцаў сярэдняй удой малака ад каровы склаў 2 237 кілаграмаў, ці на 173 кілаграмы (7 працэнтаў) ніжэй за ўзровень мінулага года.

У выніку зніжэння вытворчасці мяса і малака скараціліся іх закупкі. З пачатку года жывёлы і птушкі паступіла на 38,7 тысячы тон (4 працэнты) менш, чым у студзені — жніўні 1990 года. Малака прададзена менш на 480,6 тысячы тон, ці на 10 працэнтаў. Пра гэта паведаміў Дзяржкамстат БССР.

У СУСЕДЗЯЎ

АТАМНЫ СУВЕРЭНІТЭТ?

"Ігналінская атамная электрастанцыя знаходзіцца ў юрысдыкцыі Літоўскай рэспублікі як дзяржаўная ўласнасць Літвы, калі ў міждзяржаўных перагаворах рэспублікі і Саюза ССР не будзе дасягнута іншая дагаворанасць". Такое паведамленне паступіла ў Беларускае тэлеграфнае агенства з Вільнюса.

Дэлегацыя дамовілася, што для забеспячэння надзейнай і бяспечнай эксплуатацыі ІАЭС будзе створана сумесны орган, які будзе выконваць функцыі эксплуатацыйнай арганізацыі.

— Далейшы лёс "Ігналіны" хвалюе і беларускіх эпергетыкаў, — каменціруе гэта паведамленне галоўны інжынер аб'яднання "Беларусэнерга" Леанід Чарашко. — Таму што ІАЭС дае нам больш палітычнай энергіі, якая паступае ў рэспубліку з-за межэй. Больш таго, яна звязана з адзінай сістэмай праз нас. І калі па эканамічных або палітычных прычынах Беларусь пазбавіцца гэтай важнай састаўляючай, прамысловасць апынецца на мяжы сшынення.

ДЗІЦЯЧЫ МАЛЮНАК

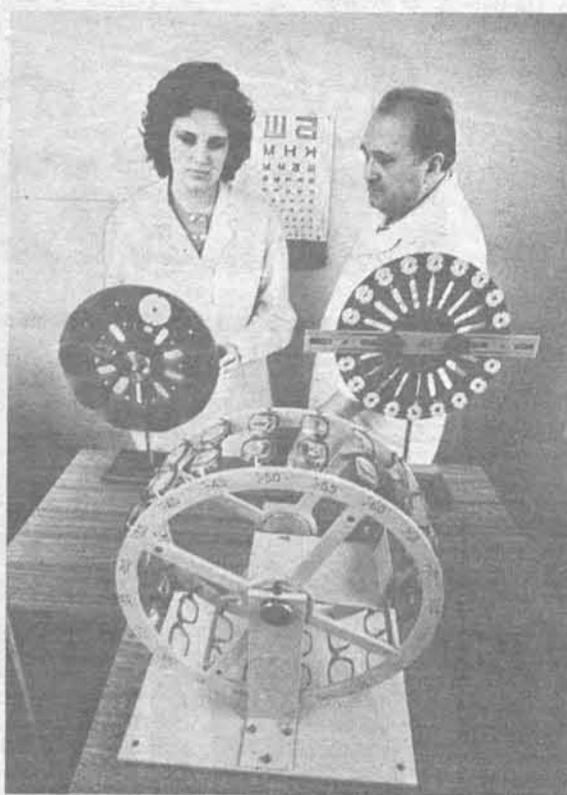
ЗАЛАТЫ МЕДАЛЬ НАТАШЫ

13-гадовая брэстаўчанка Наташа Салемановіч стала ўладальніцай залатога медала міжнароднай выстаўкі дзіцячага малюнка ў Японіі. Арганізатары выстаўкі разгледзелі 84 тысячы малюнкаў з 67 краін свету, але Наташына работа "Песня Беларусі" спадабалася ім больш за іншыя.

СЕЛЕКЦЫЯ

Гэтыя прыгожыя гронкі вінаграду спеюць у цяпліцы Беларускага навукова-даследчага інстытута пладаводства, што знаходзіцца ў Самахвалавічах пад Мінскам. Вырасціў іх кандыдат біялагічных навук Р. ЛОЙКА (на здымку). Больш трыццаці гадоў займаецца гэтай культурай Рамуальд Эдуардавіч. Краса поўначы! "касманаўт", "мускат данскі" — каля трохсот сартоў вінаграду айчынай і замежнай селекцыі ў актыве вучонага. Сваёй дзейнасцю Лойка даказаў, што пшчотнае дзіця поўдня можа даваць ураджай і на беларускай зямлі.

У Мінску адкрылася выстаўка "Беларускі вінаград-91". Яе ўдзельнікам стаў і Рамуальд Лойка.

Акуліст з Брэста кандыдат медыцынскіх навук Віктар Санюкевіч выпраўляе касавокасць у дзяцей, вяртае зрок амаль спялым людзям. Ён лечыць па сваёй метадцы, на апаратах, што сканструяваны ім жа. Да Санюкевіча едуць пацыенты з Сібіры і Прыбалтыкі, Краснадарскага краю і з Далёкага Усходу, шлюць пісьмы з просьбай прыняць на лячэнне хворых з Германіі і Польшчы. Цяпер Віктар Іосіфавіч займаецца індывідуальнай працоўнай дзейнасцю. Яму прадаставілі ў Брэсце трохпакаёвую кватэру, дзе ён вядзе ўрачэбны прыём.
НА ЗДЫМКУ: В. САНЮКЕВІЧ са сваёй памочніцай дачкой Ірынай — студэнткай чацвёртага курса Гродзенскага медінстытута.

"Немагчыма паверыць, каб у наш час у якой-небудзь рэспубліцы ўсталюваўся ўрад, які стане ўзводзіць "берлінскую сцяну" паміж культурамі, што такі ўрад народ будзе цягнуць. Не толькі ў эканоміцы, але і ў культуры, у духоўнасці нікуды мы, народы-суседзі, народы-браты, адзін ад аднаго не адвядзем. Ці магчыма адварнуцца, адгародзіцца ад Пушкіна і Талстога, ад Шаўчэнкі і Райніса, ад Чайкоўскага і Чурлэнкіса, ад Трацякоўкі і Кіева-Пячорскай лаўры? Ці мы перастанем узаемна перакладаць кнігі, запрашаць тэатры і спевакоў на гастролі, наладжваць выстаўкі твораў мастацтва? Калі ўсяго гэтага з намі не здарыцца — а гэтага не здарыцца з намі ніколі! — тады адкуль трывога, аб якой сцяне размова? Каму ж у галаву прыйдзе стаць на шлях духоўнай самізгалыцы? І хіба дзяржаўны суверэнітэт якой-небудзь краіны пашкодзіў развіццё яе культуры? Хутчэй наадварот".

(З інтэр'ю Ніла ГІЛЕВІЧА газеце "Советская Белоруссия").

ДАЦЬ МАГЧЫМАСЦЬ
ГРАМАДСТВУ
ЗМЯНІЦА

Падчас V нечарговага з'езда народных дэпутатаў СССР група народных абраннікаў з БССР ад парламенцкай апазіцыі знаходзілася ў Маскве. Хоць на мэце мелася прабыць інфармацыйную блокаду, якой падвяргалася Беларусь пасля краху жнівеньскага путчу, але размова на прэс-канферэнцыі з нагоды паездкі ішла аб поглядах членаў апазіцыі на дзень сённяшні і заўтрашні рэспублікі праз прызму рашэнняў вышэйшага, на той час заканадаўчага органа Саюза. А ён, гэты дзень рэспублікі, яе суверэнітэт бачыцца (адразу адзначым, ламаючы ханалогію прэс-канферэнцыі) старшыні апазіцыі З. Пазняку ў "поўнай незалежнасці Беларусі цераз пераходны перыяд", у час якога будучы пэўныя пагадненні. А найбольш перспектыўная — Балтыйска-Чарнаморская Садружнасць.

Сваё выступленне, што адкрыла прэс-канферэнцыю, З. Пазняк распачаў з думкі, што V з'езд сваімі рашэннямі зацвердзіў распад Савецкага Саюза як унітарнай дзяржавы. Каб рэгуляваць гэты распад і не даць пайсці працэсам, якія і прывялі да абвалу ўсёй структуры, было прапанавана рашэнне аб пераходным перыядзе. Ён павінен спрыяць эканамічным пагадненням паміж рэспублікамі, што, атрымаўшы свабоду, але застаючыся звязанымі эканамічнай прасторай, будуць зацікаўлены, каб, рэзка не парываючы гэтыя сувязі, завольна перайсці ў новую якасць. На гэты перыяд — стварыць адпаведныя органы ўлады і каардынацыі, што рэгулявала б працэсы распаду і стварэння новай садружнасці і Саюза. Аднак яснасці ў прынятых дакументах няма. Тое, што на з'ездзе не выконваўся ні рэгламент, ні адпаведныя законы, дыктавалася не толькі неабходнасцю ратаваць становішча, але і, на думку прамоўцы, тым, што "зараз Расія прэтэндуе на дамінуючую ролю ў Савецкім Саюзе" і што "яна выразна заявіла аб сваіх імперскіх прэтэнзіях". (Гэтая тэза была стрыжнёвай у адказах лідэра апазіцыі. Напрыклад, згадаўшы аб адсутнасці цяпер дэмакратыі ў Расіі, — асабліва на вуліцах адчуваецца люмпен-імперыялізм — ён абагуліў: "Сітуацыя разгортаецца такім чынам, што адбываецца трансфармацыя старой імперыі Савецкага Саюза, які распадаецца, у новую імперыю Расію").

Прамоўца спыніўся на дзейнасці беларускай дэлегацыі як публічнай, так і кулуарнай, адзначыўшы, што яна, дэлегацыя, распрацавала і вынесла на з'езд сваю пазіцыю: прызнанне суверэнітэту ўсіх рэспублік, якія прынялі Акт аб суверэнітэце, працяг работы Вярхоўнага Савета СССР пры ўмове змянення прынцыпу ратацыі. Аднак прапанова беларусаў выклікала нягэду ў групе прэзідэнтаў, кіраўнікоў з'езда, асабліва Расіі; з'явіліся новыя праекты, у выніку чаго яна была знята.

У гэтых новых абставінах жыццёва важнымі накірункамі далейшага развіцця Беларусі з'яўляюцца: усталяванне і абарона суверэнітэту, дзяржаўных структур, уласнасці рэспублікі, яе рэсурсаў і тэрыторыі, правоў грамадзян. Стаіць задача хутчэйшага склікання нечарговай сесіі Вярхоўнага Савета БССР, дзе знайшлі б вырашэнне пытанні аб грамадзянстве, войску, нацыянальнай гвардыі, зямлі, мяжы, пракуратуры і шэрагу іншых. Іначай, "будзе расцягнута наша маёмасць, і рэспубліка шмат згубіць".

Удзельнікі прэс-канферэнцыі крытычна паставілі да заявы Б. Ельцына аб тым, што ён будзе бараніць інтарэсы рускіх за межамі Расіі. А. Трусаў, намеснік старшыні парламенцкай апазіцыі, лічыць яе цалкам недэмакратычнай. А, як заўважыў М. Крыжанкоўскі, намеснік старшыні рады Беларускай сацыял-дэмакратычнай Грамады, з прынятай на з'ездзе Дэкларацыі правоў і свабод чалавека вынікае, што калі два чалавекі заяўляюць, што парушаюцца іх правы, гэта дае падставу для ўмяшання ва ўнутраныя справы данай дзяржавы. Ці не лепей было прыняць Дэкларацыю ААН аб правах чалавека, дзе ўсё пастаўлена на сваё месца? "Інтарэсы тых грамадзян, якія жывуць на тэрыторыі Беларусі, павінна бараніць Канстытуцыя БССР" (З. Пазняк).

На пытанне аб прыярытэтах беларускай дыпламатыі адказаў П. Садоўскі, старшыня Камісіі па міжнародных справах і знешнеэканамічных зносінах. Асноўны напрамак — Чарнобыль, стварэнне на тэрыторыі рэспублікі бяз'ядзернай зоны, палітыка нейтралітэту; партнёры — Германія і Польшча, а таксама Прыбалтыка, Украіна, Малдова. І Ізраіль. У гэтай краіне хутка будзе пад сотню тысяч беларусаў, і тут трэба "ісці насустрач рэальнасці". П. Садоўскі скептычна ставіцца да супрацоўніцтва з далёкімі краінамі, Паўднёвай Карэяй і Кітаем.

З. Пазняк засяродзіў увагу прысутных на тым, што "перад абліччам імперскай палітыкі, якая нам пагражае, элементы нацыянальнай згоды выяўляюцца ў грамадстве. Элементы гэтай згоды закладзены ў праграме БНФ, які заўсёды аддзяляў ідэалогію ад яе носбітаў". Ён заклікаў не чыніць ніякіх праследаванняў людзей толькі за членства ў партыі. Ніякага вандалізму, ніякага разбурэння помнікаў. Трэба даць магчымасць грамадству змяніцца. Прынцыпы дасягнення кансенсусу — прынцыпы гуманістычнай палітыкі.

Апроч пералічанага, на гэтай прэс-канферэнцыі да журналістаў быў даведзены пункт гледжання апазіцыі па многіх іншых важных момантах сучаснасці, у тым ліку і эканамічных.

Кастусь ШАЛЯСЦОВІЧ.

(Заканчэнне.
Пачатак на 1-й стар.).

— Для майго зарубежнага чытача вашы сцвярджэнні будуць амаль што не да веры. На Захадзе адвакат — гэта кар'ера, аб якой мараць калі не ўсе, то кожны другі малады чалавек напэўна. Адвакат выклікае павагу, таму што ён першая асоба, да якой звяртаецца чалавек у складаных сітуацыях, бадай, болей патрэбная, чым свяшчэннік. У вачах людзей ён амаль што "ўсемагутны", а яго стабільна высокае матэрыяльнае становішча можа выклікаць зайдрасць. Які ж прававы статус савецкага адваката?

— Мушу сягнуць у гісторыю. Рэвалюцыя палічыла адваката буржуазным інстытутам, і новая ўлада рашыла, што можна абысціся без яе. Але выявілася, што без

— Ці азначае гэта, што, нягледзячы на перабудову, у нас нічога не змянілася?

— Практычна не змянілася нічога. Дзесяцігоддзямі васьм гэта накатаная каляіна нашых следчых органаў дзейнічае безадмоўна. І следчы, і пракурор усё накіроўваюць толькі на тое, каб дамагчыся прызнання. Яны лічаць так: калі ёсць прызнанне, астатняе ўжо справа тэхнікі. І самае галоўнае — не змяніўся ў гэтым плане наш працэс. Скажыце, як гэта можна дапытваць асобу пра здзейсненне ёю злачынства і папярэджваць аб адказнасці за адмову даваць паказанні? У нас гэта робіцца спрэс. Але пакуль асобе не прад'яўлены абвінавачванні, яна — сведка! Вось пад страхам такой крымінальнай рэпрэсіі чалавека вымушаюць гаварыць супраць сябе. Ні ў адной дэмакратычнай дзяржаве такога няма!

бры следчы, ён лішняга табе ў віну не паставіць. Прызнаешся — табе будзе лепш. І васьм на практыцы атрымліваецца: таго, хто прызнаўся, адпускаюць, больш таго, могуць перавесці ў ранг сведак, а не прызнаўся — сядзі.

Як бачыце, працэс наш так і застаўся сталінскім. І прэзюмпцыя невінаватасці, пра якую мы так многа гаворым, замацоўваем яе ў законах, застаецца пустым гукам.

Да слова, пра якую законнасць можна гаварыць, калі да гэтай пары ў нас захоўваецца пастулат: суд і асобы, якія прымяняюць закон, кіруюцца законам і сацыялістычнай правасвядомасцю. Што такое "сацыялістычная правасвядомасць"? Гэта права на суб'ектыўнае стаўленне па любой справе.

Новы закон нібыта і дазваляе адвакату раней сустракацца з абвінавачваемым, але

У ЦЕНЮ ВЫШЫНСКАГА

адваката не можа адбыцца суд. І тады ў 1922 годзе аднавілі гэтую дэмакратычную ўстанову. Але пры Сталіне яе роля зьялася да чыста дэкларатывнай, я б сказаў, адвакатуры цярпелі дзеля знешняга эфекту: хай свет бачыць, што ў нас правасуддзе вершыцца па ўсіх законах гуманістычнага грамадства. Многія адвакаты ў той час пацярпелі ў першую чаргу за свабодмыснасць, за прынцыповую абарону ў судзе, ды проста за тое, што былі кваліфікаванымі спецыялістамі.

Але недзе з 60—70-х гадоў сітуацыя мяняецца: адвакатуры ў вачах грамадства набывае аўтарытэт. Яна становіцца адзіным органам, які сапраўды можа аказаць рэальную юрыдычную дапамогу. Можа менш гэта датычыцца крымінальнага працэсу, але ў грамадзянскіх справах, у абароне правоў і свабод асобы — тут адвакатура зрабіла надзвычайна многа. Па нашых назіраннях, да 90 працэнтаў выпадкаў, калі чалавек звяртаецца ў суд па грамадзянскіх справах, ён гэта робіць пасля таго, як параіцца з адвакатам. А пра кваліфікаванасць дапамогі адваката гавораць такія лічбы: 93-96 працэнтаў іскаў грамадзян у судах прызнаюцца законна абгрунтаванымі і задавальняюцца.

— Вы згадалі пра 60—70-я гады як спрыяльную пару ў гісторыі савецкай адвакатуры. Але ж мы ведаем, што гэта быў час, калі панавала "тэлефоннае права". Калі па званку "зверху", ад любога партыйнага боса лёс падсуднага вырашаўся не па закону, а па патрабаванню і прыхamaці "кіруючай асобы".

— Так, "тэлефоннае права" было, але хто ж тады пра яго гаварыў. Гэта цяпер мы смелыя, калі павяля свабоды. Сапраўды, меліся "ручныя" адвакаты і ў следчага, і ў пракурора, і суд меў такіх, што моўчкі выконвалі іх "казак". Яны былі паслухмяныя, не перашкаджалі тым, хто вяршыў лёс людзей...

Гэта было... Але ж гэта ёсць і цяпер! Гэты нігілізм у стаўленні да адваката выхаваны ўсёй нашай сістэмай, і я не ведаю, калі ад гэтых мых вылучымся. Я не ведаю, колькі часу міне і якія павінны адбыцца перамены ў нашым заканадаўстве, каб выхаваць паважлівыя адносіны да адвакатуры. Сёння, хаця і абвешчана нібы роўнасць у судовым працэсе і пракурора, і адваката, гэтай роўнасці фактычна няма.

Для аб'ектыўнага расследавання той, хто вядзе следства, павінен збіраць доказы вінаватасці канкрэтнай асобы, з другога боку, як абаронца, ён павінен збіраць доказы яе невінаватасці альбо меншай вінаватасці. Гэтка абавязкі ўскладзены на следчага па закону. Дзе вы бачылі, каб чалавек адной рукой будаваў, а другой разбураў збудаванае? З'яднаць у адной асобе функцыю абвінавачвання і функцыю абароны — гэта нонсенс! Ды следчы не стане глядзець на адваката, на абвінавачваемага, ён будзе адпрацоўваць сваю версію, і ніякі адвакат яго з гэтага шляху не спіхне. Навошта яму шукаць доказы, якія могуць рэабілітаваць чалавека. Ён жа яго арыштаваў, заключыў пад варту і будзе адказваць, калі не разабраўся, зрабіў гэта, не маючы дастатковых доказаў. Ды ён жа не выпусціць арыштванага, пакуль не даб'ецца ад яго прызнання віны. Любымі сродкамі!

Славутая тэорыя Андрэя Вышынскага, сталінскага генеральнага пракурора, што прызнанне віны самім абвінавачаным ёсць царыца доказаў, нібыта і адкінута нашым правасуддзем, але на практыцы яна дзейнічае і сёння на ўсіх сто працэнтаў.

— Здаецца, у Злучаных Штатах Амерыкі злачынцу не маюць права назваць злачынцам, пакуль такі вердыкт не вынес яму суд. У нас жа не паспелі чалавека арыштаваць (і то незаконна), як яго ўжо называюць злачынцам.

— У той жа Амерыцы паліцэйскі паклаў руку на плячо затрыманаму, і тут жа ідзе такая трыўвільная фраза: "Вы маеце права нічога не гаварыць, вы маеце права мець адваката, вы арыштаваны!" А ў нас, я ўжо казаў, яго затрымаў як сведку толькі, а ўжо папярэджваюць: калі будзеш маўчаць... Ці ж гэта гуманна? Мы пакуль што толькі робім выгляд, што дэмакратызуюм наша правасуддзе, наводзім вонкавы глянец перад Захадам, гаворым пра цывілізаваныя метады, а на самай справе ідзем па шляхах Вышынскага.

Вы б паглядзелі, у якіх умовах утрымліваецца савецкі грамадзянін, якога кідаюць у следчы ізалятар. Тыя, чыя віна даказана, адбываюць пакаранне ў куды лепшых варунках, чым асоба, віна якой толькі мае быць даказана. Нашы дэпутаты ад апазіцый нядаўна пабывалі ў мінскім ізалятары і пабачылі ўсё на свае вочы. Вось бы туды на пару месяцаў змясціць нашых заканадаўцаў — пракурораў, следчых. Проста для практыкі. Каб ведалі, куды яны адпраўляюць арыштаваных, тады, можа, і ў іх з'явіцца пачуццё спагады да гэтых людзей і адказнасць за іх лёс. Некаторыя канчаюць жыццё самагубствам, бо там жа існуюць дзікія норавы, якія ні ў што не ставяць чалавека, яго гонар і годнасць. Перанаселенасць жудасная: у камеры, дзе павінна быць 5-6 чалавек, сядзяць па 10-15. Падлога цэментавая, няма дзе спаць, паветра не кандыцыяніруецца.

На жаль, так хутка гэта не выкараніць. Пакуль не будзе жорсткага парадку, аж да звальнення, пакарання судом службовых асоб такіх устаноў, нічога іншага мець не будзем.

— На ўстаноўчым з'ездзе, які ўтварыў Саюз адвакатаў БССР, быў прыняты зварот да дэпутатаў Вярхоўнага Савета рэспублікі. У ім вы пішаце, што нельга прызнаць адпавядаючым Канстытуцыі БССР, Дэкларацыі аб суверэнітэце Беларускай ССР, Міжнароднаму папарту аб грамадзянскіх і палітычных правах Закон "Аб унясенні змяненняў і дапаўненняў у Крымінальна-працэсуальны кодэкс Беларускай ССР", прыняты 28 ліпеня 1990 года. У звароце, у прыватнасці, сцвярджаецца, што новы закон "цалкам устаранае абаронцу ад рэальнага ўдзелу ў расследаванні крымінальных спраў, стварае ўмовы для сур'езных следчых памылак і злоўжыванняў".

Гэта што — таксама ценя Вышынскага, ад якога ніяк не пазбавіцца і наша вярхоўная ўлада?

— Нашы сённяшнія заканадаўцы фактычна адкінулі адвакатуру на пазіцыі 1957 года. Я маю на ўвазе абарону правоў чалавека на папярэднім следстве. Гэта парадоксы перабудовы. Закон сфармуляваны так, што адвакат можа быць прадастаўлены на працягу 24 гадзін з моманту затрымання асобы. Гэтага часу дастаткова, каб следчы скіраваў пошук доказаў у патрэбным яму кірунку. Але, як правіла, адваката не прадастаўляюць. Падніміце нашы крымінальныя справы — спрэс ідуць адмовы ад адвакатаў.

Хто фарміруе гэтыя адмовы ў свядомасці абвінавачаных? Вядома, следчы! Ты ўжо прызнаўся, што вінаваты, дык навошта табе адвакат? У цябе што — грошы лішнія? Чым табе цяпер адвакат дапаможа? У цябе до-

на гэтым шляху столькі рагатак, што на практыцы зноў жа ўсё застаецца пустой дэкларацыяй. Следчы ведае, што далучыць адваката з самага пачатку расследавання, каб яны працавалі паралельна, — гэта быў бы рэвалюцыйны крок. І ён гэтага ніколі не далучыць.

— Гары Пятровіч, вы ўзбударажылі грамадскасць рэспублікі, аб'явіўшы, што 20—27 жніўня адвакаты не выйдзюць на работу. Гэта была папярэдняя мера, пратэст супраць таго, што адвакаты не атрымліваюць гарантываных законам кампенсацыйных выплаты ў сувязі з павышэннем цэн, пратэст супраць павелічэння з 7 да 26 працэнтаў тэарыі на дзяржаўнае сацыяльнае страхаванне. Былі і іншыя пратэсты, аднак забастоўка не адбылася: дзяржава паабяцала нешта зрабіць для палёгка сацыяльнага становішча адвакатаў. Дык вось аб прававым становішчы наш чытач можа зрабіць пэўныя высновы. А сацыяльнае: ці лёгка жывецца савецкаму адвакату?

— Можаце меркаваць па мне: прэзідэнт Саюза адвакатаў, які яшчэ да таго ж узначальвае юрыдычную кансультацыю, толькі зводзіць канцы з канцамі. Мы вымушаны былі стварыць стачачны камітэт і аб'явіць папярэднюю забастоўку, таму што з 1 студзеня калегія адвакатаў апынулася на мяккіх банкруцтва. З аднаго боку, ёсць закон, паводле якога адвакатам гарантуецца 80 працэнтаў заробтку ад сумы ганарара, з другога, іншы закон забірае ў яго гэты заробтак. Суддзям, пракурорам, міліцыі павялічваюць зарплату, а адвакаты апынуліся на апошняй прыступцы. Мала таго, што нас у прававых адносінах ні ў што не ставяць, дык яшчэ і матэрыяльна ўшчамляюць...

Сёння добры спецыялісты пакідаюць адвакатуры і ідуць у кааператывы. А якія ў нас умовы працы? Зайдзіце ў юрыдычны кансультацыі, натарыяльныя канторы — любая цырульня месціцца ў лепшым будынку. У мяне на маленькім пятакі працуюць 28 адвакатаў! А ёсць і яшчэ горш — падвалы, паўпадвалы. Дык гэта ж сталіца. А што казаць пра абласныя ды раённыя цэнтры. Многія нашы канторы проста не адпавядаюць ніякім санітарным нормам.

І жывуць адвакаты горш, чым суддзі, пракуроры, следчыя: тым спецыяльнай пастановай улада створаны льготныя ўмовы для атрымання жылля. Гэтыя катэгорыі юрыстаў атрымліваюць кватэры без чаргі на працягу 2-х год, а адвакаты ў агульнай чарзе стаяць (чакаюць па 10-15 гадоў). Тое ж і з медыцынскім абслугоўваннем. Суддзя, пракурор, следчы штогод атрымліваюць пуцёўкі ў санаторыі і іншыя аздараўленчыя установы — ім гэта належыцца, а адвакаты, як і ўсе радыялы члены прафсаюза, гадамі дамагаюцца гэтай пуцёўкі. Дачакайся таго санаторыя, калі на ўсю калегію выдзяляюць 1-2 пуцёўкі, ды і тыя яшчэ трэба "выбіць".

Да ўсіх скаргаў прэзідэнта дадам яшчэ, што ў Вярхоўным Савеце БССР няма і не было аніводнага адваката. Раней "вярхі" фарміравалі дэпутацкі корпус і піхалі туды па разнарады: ад рабочых, ад сялян, ад партыйных функцыянераў. На адвакатаў глядзелі зверху ўніз і ходу ім не давалі. На апошніх выбарах, альтэрнатыўных і нібы дэмакратычных, зноў жа было так усё абстаўлена, што ніводзін з прафесійна граматных адвакатаў не прайшоў праз выбарчае сіта.

Але ж настаюць іншыя часы. Што "свеціць" нашай адвакатуры ў незалежнай Беларусі?

Гутарку вёў
Вацлаў МАЦКЕВІЧ.

3 ПРЭС-КАНФЕРЭНЦЫІ

ІШЛА ЗВЫЧАЙНАЯ РАБОТА

Наша рэспубліка, як і ўсе суверэнныя дзяржавы краіны, перажывае пераломны момант. І, як вядома, у немалой ступені дэтанатарам да набывання іх незалежнасці і суверэнітэту стаў пачаць так званая ГКЧП.

У сродках масавай інфармацыі з'яўляюцца паведамленні, што і нашы рэспубліканскія дзяржаўныя структуры, грамадска-палітычныя арганізацыі, службовыя асобы таксама мелі дачыненне да перавароту, гэта значыць падтрымлівалі пачыстаў. Вядома, Часовая камісія Вярхоўнага Савета БССР па ацэнцы дзейнасці членаў ГКЧП і грамадска-палітычных утварэнняў, органаў дзяржаўнай улады і кіраўніцтва, службовых асоб і грамадзян, якія падтрымалі іх, разбіраецца і зробіць свае вывады. Аднак журналістаў, ды і насельніцтва рэспублікі цікавяць такія пытанні: ці прымаліся якія-небудзь меры па выкананню ўказаў пачыстаў праваахоўнымі органамі, пракуратурай, КДБ і судамі?

Вось аб гэтым ішла размова на прэс-канферэнцыі для журналістаў у Савеце Міністраў БССР, куды былі запрошаны намеснік міністра юстыцыі БССР В. Падгруша, першы намеснік міністра ўнутраных спраў рэспублікі В. Кавалёў, намеснік старшыні КДБ БССР Г. Лавіцкі, намеснік пракурора рэспублікі І. Сашчэка і камандзір злучэння ўнутраных войск В. Барысенка.

Віктар Кавалёў у сваім выступленні адзначыў, што ў яго, як выконваючага абавязкі міністра МУС рэспублікі, паведамленне аб уварожэнні надзвычайнага становішча ў краіне выклікала шок. Сапраўды, такое можа здарыцца з кожным. І, як гавораць, дзякуй Богу, што шок у выконваючага абавязкі міністра хутка прайшоў і не выклікаў шокавых рашэнняў і распаўсюджвання па выкананню ўказанняў пачыстаў з цэнтра. "Беларуская міліцыя засталася вернай свайму абавязку, выступленню супраць народа не было", — заявіў В. Кавалёў.

— У пракуратуру ніякія распаўсюджванні ГКЧП, Вярхоўнага Савета і Савета Міністраў БССР, ЦК КПБ не паступалі, — адзначыў Іван Сашчэка. Далей ён сказаў, што 19 жніўня пасля 16.00 з Пракуратуры СССР прыйшла тэлеграма, у якой указвалася прыняць неадкладныя меры за наглядом выканання Законаў і Канстытуцыі. Аднак дзейнічаць тут няма чаму, пракуратура гэтым і займаецца. Таму ў органах пракуратуры рэспублікі ішла звычайная работа без якіх-небудзь змяненняў.

А вось у Камітэт дзяржаўнага БССР паступіла больш "моцная" шыфраграма. Тэкст яе гаварыў: прадаставіць КДБ шырокія паўнамоцтвы (савецкія людзі ведаюць, што гэта такое. — Аўтар.) у рамках Закона аб надзвычайным становішчы.

Народны дэпутат БССР Генадзь Лавіцкі быў шчырым: "Сёння гаварыць і задаваць пытанні лягчэй, а вось тады, 19 жніўня 1991 года, прымаць рашэнні было, ой, як складана". І кіраўніцтва КДБ рэспублікі прыняло правільнае рашэнне: строга дзейнічаць у рамках Законаў і Канстытуцыі БССР, аб чым старшыня КДБ Э. Шыркоўскі праінфармаваў прэм'ер-міністра рэспублікі В. Кебіча, які адбрыў дзейнасць КДБ.

Г. Лавіцкі таксама паведаміў, што ў Камітэце было аб'яўлена аб павышанай баявой гатоўнасці. І гэта выклікала цікавасць у журналістаў: што азначае баявая гатоўнасць? Адказ быў дастаткова пераканачы: КДБ — ваенная арганізацыя, і ў такіх умовах сітуацыі ў любую мінуту можа рэзка мяняцца, таму ўзмацняліся дзяжурства, ахова будынкаў, складоў, перадыслакацыі ніякай не праводзілася, зброя не выдавалася. Ва ўсякім выпадку ўсё гэта гаворыць аб тым, што ніякіх практычных мер па падтрымцы ГКЧП не падпрымалася. Таксама, як і не падпрымаліся яны з боку Міністраства юстыцыі, унутраных войск, пра што расказаў Валентын Падгруша і Уладзімір Барысенка. Пры гэтым У. Барысенка падкрэсліў:

— Нашы ўнутраныя войскі сутыкліся з надзвычайным становішчам яшчэ да 1990 года, калі быў прыняты аб ім Закон. Людзі прайшлі гарачыя пункты ў Нагорным Карабаху, Сумгаіце, Ошы, і ўсе перакананы ў тым, што насілім вырашыць палітычную праблему нельга. Усе супраць таго, каб пастаянна ўводзіць рэжым надзвычайнага становішча, выкарыстоўваючы пры гэтым унутраныя войскі. Бо колькі ёсць трагічных урокаў!

Ці пойдзе гэты ўрок на карысць нашым палітыкам? Ва ўсякім разе хацелася б, каб так было.

А. ЗАЙКОЎСКІ.

121

Кажа: "Маленькая жанчына, можа і кухаркі іншай ня варта, але за тое, браце, зямлі — больш 600 гектараў па старым часе. Яна нават збіралася на мае дакументы перапісаць. Хто ведае, можа быць старыя часы вернуцца і яна атрымае зямлю..."

— А ты станеш графам, — засмяяўся я й паглядзеў на яго даўгія работніцкія рукі, на якія былі нацягнуты вузкія, гатовыя трэснуць рукавічкі... Добры "граф", няма чаго казаць... Я катаўся на пасьцелі са сьмеху.

— А між тым, калі падумаць, братка, гэта вельмі сумна, — сказаў Тугоўскі. Нарэшце размова ськіравала на цікавішую яго дарогу. — Думаў на лекцыі залатазубага прафэсара капіталістычнай эканомікі. Той самы Бурак не хацеў нават размаўляць аб зьместу лекцыі прафэсара і запісаў яго кожнае слова — як папугай. Прафэсар казаў аб патрэбе багацець і карысьці ад гэтага для ўсяго грамадзянства...

— Ну, вось больш... Бурак затое й думаў разбагацець.

— А можа быць, "айцец" Кірыла, гэта й трэба? Я заўсёды зайздросціў такім людзям, як Бурак, якія ні аб чым ня думаюць, з неба зор не хапаюць, у пясок філязофіі і непатрэбных пытанняў голавы ня сунуць, а жывуць сабе толькі для таго, каб жыць. Яны бяруць ад жыцця яго насалоды, яны сьмяюцца здаровым сьмехам, і здаровы румянец грае на іх тварах. Яны гатовы нават пакахаць графіню, зусім ня бачучы ў гэтым нічога камічнага. Бурак так перакананы ў сваім праве на жыцьцё й яго радасьці, што над сабой зусім не раздумвае. Калі-б яго прывялі ў паркетную залю, напоўненую арыстакратамі, дык, так я думаю, ён спакойна

122

глядзеў-бы навокал сябе і спакойна калыпаў-бы пальцам у сваім носе.

— Ня ў гэтым справа, — прадоўжываў Кірыла. — Калі-б гэты Бурак заставаўся самім сабой і нават сярод арыстакратаў калыпаў-бы пальцам у носе, гэта можна было толькі вітаць. Але калі гэты прасты палескі мужык Бурак нацягвае на сваю шырокую руку рукавічкі, калі ён хоча корчыць з сябе арыстакрата, графа, — тады гэта толькі малпаньне. Над гэтым трэба толькі сьмяяцца, праз сьлёзы. Чаму? Таму, што гэты чалавек — косьць ад косьці, кроў ад крыві простага народу, ня хоча ісьці з ім, ня думае змагацца за яго долю, ня хоча стаць у шэраг грамадскіх працаўнікоў... Ня хоча ўва ймя агульнага шчасьця... А калі гэта думае Бурак — самы запраўды тыповы беларус-сялянін, дык што казаць тады пра нашых людзей мясцовай культуры... Запраўды, дзядзька Тугоўскі, стане страшна, калі падумаеш над лёсам беларускай грамады ў Празе. Мы хочам, каб запахла мёдам, каб сонца заглянула, нарэшце, у шырокае вакно новай сялянскай хаты, але скажы ты мне: хто будзе той Майсей, які выведзе нас з цемры няволі ў зямлю абяцаную?

— Ты, я бачу, вельмі расчараваны, "айцец" Кірыла. Няўжо ў нашай Грамадзе толькі кар'ерысты ды здраднікі? Няўжо ня знойдзецца з праскіх студэнтаў ні адной значнай сілы, якая потым аб'яднае нас усіх пад адзіным сьцягам і павядзе за сабой, як Майсей? Не, даражэнькі: я хачу яшчэ верыць, што гэта будзе.

— Эх, дзядзька Тугоўскі, памятаеш біблейскі выраз, што можа быць добрага? Павер мне, што з нашага праскага Назарэту ня выйдзе ні аднаго прарока.

123

— А наша "Сацыялістычная Грамада", "айцец" Кірыла?

— Наша Грамада? — усміхнуўся Кірыла. — Яе ўжо больш няма.

— Як так? — спыніўся ў карыдоры ад зьдзіўленьня Тугоўскі.

— Яна развалілася, даражэнькі. Мы больш ня можам давацца Тамашэвічу. Што Тамашэвіч? Беларуская балалайка і ўсё. Я хачу стварыць новую грамаду з моладзі, якая яшчэ ня ўмерла ў балоце кар'еры і асабістых спраў. Вось з гэтай мэтай я і прышоў да цябе. Я хачу, каб ты запісаўся ў нашу новую, запраўды працоўную групу.

— Дзякую за давер. Калі я падыйду да вас, тады запісвай... А Вярхоўская як?..

— Вярхоўская? Што пра яе ўспамінаць? Дачка папа-інтэлігэнта. У нашай групе ня будзе ні аднаго, хто радніўся ад гэтых інтэлігэнтаў.

— Чаму ты інтэлігэнтаў так ня церпіш? — зьдзіўніўся Тугоўскі.

— Мне здаецца, ад іх усё няшчасьце на зямлі. Ты падумаі: капіталістаў на ўсім свеце, можа быць, набярэцца дзесятак, ня болей. Іх-бы лёгка было знішчыць, ды яны не маглі-б шкоды такой вялікай даць, каб ня гэтая мільённая армія інтэлігэнтаў, гэтых служак капіталізму. Яны прызвычаліся жыць у лепшых умовах, чым іншыя, яны крычаць аб камфорце, яны тварылі буржуазную культуру. Яны, гэтыя інтэлігэнты, я перакананы, абсалі каля смачнага капіталістычнага пірага... І спрабуй зараз гэты пірог знішчыць, што стане з гэтай чорнай, тараканнай арміяй?

— "Айцец" Кірыла, — зьдзіўніўся Тугоўскі такому парадоксу Кірылы, — мне здаецца, у цябе неправадловае разуменьне слова "інтэлігэнт".

124

Спачатку трэба высветліць, каго ты называеш "інтэлігэнт".

— Ай, мне ўжо ня хочацца спрачацца. Мы й так з табой столькі прагутарылі на палітычныя тэмы, што аж вусны перасохлі. Пойдзем у пакой.

— Інтэлігэнт, — казаў ён, уваходзячы ў інтэрнат, — па-майму, той чалавек, які прадае сваю ўмысловую працу.

Яны ўвайшлі зноў у шумны цёплы пакой. Сьпеваы, сьмех, лялкі зноў агарнулі іх і прымуслі запамятаць аб усёй размове. Каля пасьцелі астральнага чалавека стаяла некалькі чалавек, якім ён глядзеў на руку.

— Астралёг, — шапнуў у вуха Кірылу Тугоўскі. Кірыла падыйшоў і скептычна пачаў усмяхацца... Астральны чалавек заўважыў гэта й павярнуўся да яго:

— Вы скептык... Але вы дарэмна ўсмяхаецеся. Я бачу на вашым твары ўвесь ваш лёс. Я ведаю ваш характар, хоць бачу вас першы раз. Хочаце, я пагадаю вам.

— Ну, ну, калі ласка, спрабуйце, — засмяяўся Кірыла.

Астральны чалавек дастаў з-пад падушкі кніжачку, якую калісьці даваў Тугоўскаму, на абложцы якой быў намалёваны Сатурн с кальцом, і пачаў шукаць, пад якой плянэтай ён радзіўся.

— Ведаеце што, — падняў праз хвіліну задуманыя вочы астральны чалавек на Кірыла, — вы радзіліся пад Сатурнам!

— І я радзіўся пад Сатурнам! — засмяяўся Кірыла. — Тугоўскі, чуеш?

— Так, так, як і грамадзянін Тугоўскі. Выходзе, у вас аднолькавая доля з грамадзянінам Тугоўскім.

125

— Вось як... А што знача наогул: радзіўся пад Сатурнам, як вы кажаце?

— Гэта знача: мець у сабе такія рысы характару, якія з старых часоў людзі прыпісвалі гэтай плянэце. У пэўныя часы, калі плянэта Сатурн знаходзіцца ў найвышэйшым пункце сваёй кульмінацыі, яна аказвае асабліва свае ўплывы, як месці аказвае ўплывы на прыліў і адліў мора, і тады ў чалавека праяўляюцца асабліва гэтыя сатурнаўскія рысы характару... Што гэта за характар, я вам магу таксама сказаць. Людзі, радзіўшыся пад Сатурнам, звычайна ня выносяць падуладнасці, не пужаюцца думкі аб сабе грамады, але разам з тым баяцца быць сьмяшнымі, недаверчымы, працавіты, любяць земляробства і навукі, ня любяць войны і жаўнераў...

— Вось гэта правядлова, — прарваў астралёга Кірыла. — Я цяпець не магу ні вайны, ні жаўнераў...

— Пачакайце, слухайце далей...

— Людзі, радзіўшыся пад Сатурнам, абьякавыя да сям'і і дзяцей.

— Гэта неправадлова, — зазначыў Тугоўскі.

— Маўчы... Правадлова! — крыкнуў Кірыла. — Я цяпець не магу ні сям'і, ні дзяцей. Мяшчанства, брат!

— Людзі, радзіўшыся пад Сатурнам, цікавыя да ўсяго і разам з тым сумныя. Маланхоля заўсёды кладзе на іх твар сваю пячатку. Гэтыя людзі таксама нічым не задаволены, ні адна партыя ня будзе ім да душы, ні адзін палітычны лад не задаволе іх. Гэта вечна: усім не задаволеныя, усё крытыкуючыя людзі, рэвалюцыянеры па духу.

— Брава! — закрываў Тугоўскі. — Вось гэта правядлова. Бачыш, "айцец" Кірыла, як цябе ра-

126

забралі па костках! Ты вечны рэвалюцыянер. Што ты на гэта скажаш? Знамяніта ён гадае. Няма чаго казаць.

— Ну, а цяпер, — прадоўжываў астральны чалавек, — дазвольце вашу левую руку, прыцісьніце вялікі палец да далоні.

Кірыла ня мог.

— Вось так, вось так, — паказываў астралёг. — Ну добра. — Ён пачаў пільна ўглядацца ў рысы на руцэ. — Вось што я вам скажу, — прарваў ён цішу, — як вы сабе хочаце: верце мне ці ня верце, а вы доўга жыць ня будзеце. Лінія жыцця ваша вельмі кароткая і паказывае, што вы будзеце хварэць. Вы памрэце ад цяжкой хранічнай хваробы, запэўнюю вам. Мне здаецца, я ўгадаю нават, ад якой хваробы... У вас хворыя лёгкія. Скажыце, вы кашляеце?

— Кашляю...

— Макрота ёсць?

— Ёсць.

— Правадлова. Значыць, угадаў... І вось ужо ёсьць пачаўшыя сухоты. Паверце мне, старому сухотніку: я не хачу вас пужаць. Я не хачу вам пагоршыць настрой... Я бачу на вашым твары ўсьмешку, але вы носіце ў сваіх грудзях сум! Будзь я не астралёг, калі гэта ня так!

— Ну, адносна хваробы, я думаю, вы памыліліся, — сплюнуў Кірыла. — Характар яшчэ азначылі туды-сюды.

— Ня думаю, каб я памыліўся... Ну добра... Я

Працяг.
Пачатак у № 23 — 37.

127

быў бы вельмі ўсьцешаны, каб я памыліўся і каб уся навука астралёгіі і хірамантыя нічога ня значылі-б, разам узятая.

Кірыла падзркаваў і выйшаў, таксама ськептычна ўсьміхаючыся.

— А ўсё ж ткі лоўка ён гадае, — казаў Тугоўскі.

— Дурніца, — кінуў сьрдзіта Кірыла, — так вось, знача: у нядзелю прыхадзі на вечарыну ў "Чэска-Рускую Едноту". Тамашэвіч хоча зьдзівіць чэхаў. Паглядзім, што з гэтага будзе. Ён хоча зацягнуць на беларускі грунт аднаго расейца-прафэсара, беларуса па паходжанню, які возьме на сябе кіраваньне вечарам. Дэклямаваць будзе таксама Вярхоўская... Словам, прыхадзі. — Ён развітаўся, паціснуў руку астральнаму чалавеку і, праваджаемы вясёлымі прывітаньнямі ўсіх прысутных, выйшаў з інтэрнату...

V

"Дачка папа, — думаў Тугоўскі, застаўшыся адзін пасля адходу Кірылы. — Ну няўжо гэта магчыма? Як жа пасья гэтага растлумачыць яе сацыялістычны перакананьні? Магчыма, нейкія вялікія рэвалюцыяныя падзеі мелі ўплыў на яе жыцьцё і вытвар яе сьветапогляду". І ён пачаў маляваць сабе гумарыстычны малюнак свайго каханьня да дачкі папа. Запраўды, як быў-бы зьдзіўлены поп, каб яго дачка прывяла-б у хату мужа — сына чорнарабочніка, з якім яна ўзяла шлюб па правілах царквы... Магчыма, як сацыялісты, яны запісаліся-б толькі ў шлюбным адзеле праскай мясцовай управы.

128

Тугоўскі маляваў сабе малюнак за малюнкам свайго побыту ў доме Вярхоўскай і ўсё больш і больш пачынаў разумець, што каханьне яго безнадзейнае, што кахаць дачку папа ён ня можа. Але, з другога боку, ён чуў, што каханьне ня так лёгка адкінуць, што Вярхоўская напоўніла яго ўсю істоту, усе яго думкі і крокі сваім прыгожым вобразам, што ён кахае яе незалежна ад таго, хто яна такая: дачка папа ці якога-небудзь чорта. Калі-б толькі на яго каханьне яна адказала ўзаемнасьцю, калі-б яна пакахала яго, тады ня страшны былі-б лялкі яе бацькі-папа ці якія-небудзь іншыя перашкоды на сьвеце... За ўсё мацней на сьвеце судзіць двух маладых, гарачых сэрцаў. Толькі-б пакахала яна яго нарэшце. У яе каханьні засталася цяпер яго адзіная надзея. Што значыла для яго грамадская справа і ўсе справы яго як грамадскага дзеяча, калі ён быў нешчаслівы, калі яму бракавала самага звычайнага маленькага асабістага шчасьця. У рэшце рэшт кожны чалавек жыве для самога сябе. Праўда, ён згодны з Кірылам, што ня ўсё толькі для самога сябе — трэба падумаць аб агульных справах, трэба думаць тады, калі палягоджана сваё асабістае. Пакуль чалавек чуе сябе нешчаслівым, ніякія грамадскія справы не дадуць яму шчасьця. "Людзі на зямлі адны — вось бяда!" — казаў калісьці філэзаф, і запраўды, нягледзячы ні на якія грамадскія арганізацыі, справы, хаўрусы, — ужо жнага чалавека ёсць куток свайго "я", цёмны куток, куды ніхто не заглядае. Чым больш чалавек нешчаслівы — тым больш ён адчувае адзіноту, тым больш ён бача, што грамадскія арганізацыі — пусты гук, простая фікцыя! Але ён ня хоча быць адзінокай, ён ня хоча быць нешчаслівым.

ВЫЗВАЛЕННЕ ЦІ ВАЙНА?

1939 ГОД У НАШАЙ НАЦЫЯНАЛЬНАЙ СВДОМАСЦІ

Што знамяне сабой для беларусаў 1939 год?

Аб'яднанне беларускага народа ў адзінай, хай сабе і таталітарнай, дзяржаве? Здзяйсненне векавых мараў беларускага народа? Ці ліквідацыю апошняга выдатнага незалежнага цэнтру, цэнтру дэмакратычнай думкі і рэшт нацыянальнага адраджэння? На гэтыя складаныя пытанні няма і не можа быць адназначнага адказу.

Пытанне аб драматычных падзеях верасня 1939 года, звязаных з так званым "вызвольным паходам Чырвонай Арміі ў Заходнюю Беларусь", з'яўляецца адной з выразных "белых плям" у беларускай гістарыяграфіі. На жаль, да сённяшняга дня не перагледжана ад пачатку да канца сфальшаваная тэорыя, паўстала яшчэ ў сталінскія часы, аб шчаслівым і радасным вызваленні заходніх беларусаў ад панскага прыгнёту.

У сапраўднасці ж аб'яднанне Усходняй і Заходняй Беларусі адбылося ў выніку змовы паміж фашысцкай Германіяй і сталінскім СССР. Аб'ектыўна яно адпавядала нацыянальным інтарэсам беларускага народа. Аб'яднанне ажыццявілася, на жаль, у рамках таталітарнай камуністычнай дзяржавы, але яно прыйшло, і гэта факт, безумоўна, станоўчы. У сталінскай імперыі адзіная бацькаўшчына беларусаў стала аб'ектам шматлікіх злучных эксперыментаў. Сярод іх найбольш брыдкімі былі: прымушова русіфікацыя і дэнацыяналізацыя беларусаў, знішчэнне нацыянальнай інтэлігенцыі і інтэлектуальнай эліты нацыі, а таксама замена нацыянальнай свядомасці на камуністычную лаяльнасць і выхаванне бяздушнага нацыянальна абывакавага "гома-савецкуса". Адзінае, што сведчыла аб беларускасці падобнага чалавечка стварэння, быў запіс у пашпартце, які практычна не меў ніякага значэння.

Дык што ж усё-такі знамянаваў сабой 1939 год для беларускага народа? Што тут пераважае: станоўчае ці адмоўнае? Які ўплыў мелі падзеі гэтага года на далейшыя лёсы нашага народа?

Год гэты, год пачатку другой сусветнай вайны, знамянаваў сабой кульмінацыю адвечнага польска-рускага саперніцтва за ўплыў і кантроль над беларускімі землямі. Маладой польскай дзяржаве, адраджанай пасля 124 гадоў няволі, не ўдалося адварнуць бег гістарычных падзей і аднавіць свае ўплывы на колішніх землях былой шляхецкай Рэчы Паспалітай. Польскі месіянізм канчаткова прайграў сваю апошнюю бітву месіянізму расейскаму, але і для таго апошняга час быў адпущаны вельмі кароткі. Гарбачоўская перабудова выклікала першы выразны крызіс савецкай імперыі, але неўзабаве павінны падысці і іншыя.

Падзей 1939 года нельга зразумець без кароткага экскурсу ў характар савецка-польскага ўзаемаадносін міжаепаўнамоўнага перыяду, таму што ўзаемаадносін гэтыя бу-

даваліся за кошт сапраўдных жыццёвых інтарэсаў беларускага народа.

Канец польска-савецкай вайны 1919—1920 гадоў для беларусаў знамянаваў сабой прыход вельмі цяжкіх часоў. Здавалася, што надзеі на незалежнасць бацькаўшчыны былі беспаваротна пахаваны і перад нашым народам замаячыла рэальная перспектыва знікнення з этнаграфічнай карты Еўропы. Польска-савецкая граніца 1921 года, устаноўленая згодна з падпісаным у Рызе пагадненнем, падзяліла беларускі народ амаль на дзве роўныя часткі: польскую і савецкую. Для беларусаў гэта была найвялікшая нацыянальная трагедыя, і таму кожны свядомы беларус разглядаў яе ў якасці часовай. Аднак граніца гэтая не задавальняла нацыянальныя і палітычныя імкненні і тых, хто яе ўстанавіў, — палякаў і савецкіх камуністаў. Абодва бакі разглядалі яе ў якасці часовай і шукалі толькі нагоды для яе змены. Польшча Пилсудскага ставілася да зямель Усходняй Беларусі, як да часткі былой Рэчы Паспалітай, на якой час "раздзелаў" яшчэ не скончыўся. А сталінская Расія трактвала Заходнюю Беларусь у якасці часткі былой Расійскай імперыі, на якую камуністы маюць усе правы. Як бачым, усе ўдзельнікі канфлікту не разглядалі граніцы 1921 года ў якасці сталай і шукалі толькі магчымасці, каб ажыццявіць яе рэвізію.

Мэта абедзвюх акупацыйных дзяржаў была практычна аднолькавая: дэнацыяналізацыя і пераслед беларусаў. Метады, якія яны выбралі, былі, аднак, розныя. Калі палякі без вялікіх роздумаў прыступілі да ажыццяўлення прымітыўнай тактыкі пераследу ўсяго беларускага, дык Савецкая дзяржава абрала вельмі двурушніцкую тактыку. Вонкава камуністычная партыя абвясціла сябе ў якасці галоўнага хаўрусіка беларускай справы. З дапамогай беларусізацыі камуністы змаглі зававаць сімпатыі і перацягнуць на свой бок большасць беларускіх незалежніцкіх дзеячаў. Але ў сапраўднасці была гэта ўсяго толькі спроба выявіць інтэлектуальную эліту беларускай нацыі, раззброіць яе з дапамогай фікцыйных уступак і пазней жорстка расправіцца з ёю. Тактыка камуністаў прывяла да пракамуністычнай арыентацыі заходнебеларускага нацыянальнага руху, да з'яўлення ў Заходняй Беларусі шырокіх і шчырых сімпатый да БССР, да нараджэння ілюзій існавання на Усходзе сапраўднага беларускага нацыянальнага дому. Беларускі дзеячаў, які добра разумелі сутнасць сталінізму, было няшмат, але ўплыў іх увесь час пашыраўся. Менавіта ў такіх абставінах у Заходняй Беларусі прыйшла ў 1939 годзе Чырвоная Армія, а разам з ёю і тыя, хто ўзяў на сябе адказнасць у хуткім часе ажыццявіць крываваую чыстку сярод беларусаў і правесці іх саветызацыю.

Сталін і яго памагатыя намагаліся знішчыць свядомую частку беларускага на-

рода і ў выніку ўтварыць шэрую масу паслухмяных статыстаў, патрэбных для ажыццяўлення эксперымента стварэння новага тыпу таталітарнай дзяржавы. Існаванне на Усходзе фармальна незалежнай беларускай сацыялістычнай дзяржавы з'яўлялася ўсяго толькі часткаю велізарнай сістэмы палітычнай дэмагогіі, якая была ўтворана Сталіным. Суверэннасць Беларускай ССР з'яўлялася фікцыяй, і па сутнасці сітуацыя тут нічым не адрознівалася ад сітуацыі шэраговай вобласці РСФСР ці Украіны.

У момант прыходу Чырвонай Арміі на тэрыторыю Заходняй Беларусі над краінай, як тая злавесная хмара, вітаў лёс выдатных сыноў беларускага народа, інтэлектуальнай эліты нацыі, якія былі паверылі камуністам і загінулі ў сталінскіх турмах. Вацлаў Ластоўскі, Аляксандр Цвікевіч, Сцяпан Некрашэвіч, Язэп Мамонька, Аляксандр Заяц, Уладзімір Пракулевіч — усё гэта ахвяры першай хвалі сталінскіх антыбеларускіх рэпрэсій. Другая хвала забрала жыццё амаль усіх дзеячаў камуністычнага руху Заходняй Беларусі. Загінулі правадары слаўтай "Грамады", былыя дэпутаты польскага Сейму Браніслаў Тарашкевіч, Сымон Рак-Міхайлоўскі, Павел Валашын і іншыя. У кастрычніку 1935 года спецыяльны атрады НКУС у прыгарадзе Мінска ноччу акружылі партыйную школу КПЗБ і арыштавалі ўсіх яе слухачоў. Большасць з іх у хуткім часе была расстраляна як польскія шпіёны. Вядомы гісторык і былая дзяячка КПЗБ Аляксандра Бергман у размове са мной апавядала, што яна доўга не магла зразумець, чаму з такой лёгкасцю польскія ўлады амніцыравалі беларускіх камуністычных дзеячаў. Вытлумачыў ёй гэта былі дырэктар аднаго з польскіх астрагоў. Паводле яго слоў, маршал Пилсудскі каменціраваў гэтую сітуацыю наступным чынам: "Нашто мне рукі брудзіць аб гэтых камуністаў, няхай іх забівае Сталін, яму гэта прыносіць задавальненне".

Галоўная прычына такіх злучных адносін да адданных камунізму дзеячаў у тым, што тэрор стаў універсальным сродкам кіравання не толькі ўнутры Савецкай дзяржавы, але і міжнародным камуністычным рухам. Ужыванне паўсюднага тэрору на Беларусі знамянавала пачатак новага этапу сталінізму, этапу татальнага застрашэння грамадства і безварунковага падпарадкавання народа кіраўніцтву партыі.

Калі 17 верасня 1939 года савецкія войскі ўвайшлі на тэрыторыю Заходняй Беларусі, сталінскі рэжым перажываў апагей сілы і магутнасці сваёй улады. Агрэсія камуністычнай імперыі прыступіла да падзелу свету ў саюз з гітлераўскім III рэйхам. Здавалася, што ніхто і нішто не будзе ў стане затрымаць Сталіна.

Так з'яўляецца "вызваленне" Заходняй Беларусі мела сваю спецыфіку і адрознівалася ад "вызвалення" Заходняй Украіны.

З 202 тысяч квадратных кіламетраў акупіраванай тэрыторыі даваеннай Польшчы беларусам належала больш паловы, 108 тысяч квадратных кіламетраў, а Украіне — толькі 88 тысяч. Беларуска ССР павялічыла сваю тэрыторыю амаль удвая — з 127 тысяч да 235 тысяч квадратных кіламетраў. Удвая павялічылася таксама колькасць насельніцтва БССР і дасягнула 10,5 мільёна чалавек. Для Украіны далучаныя тэрыторыі складалі толькі 15 працэнтаў яе тэрыторыі, а насельніцтва — 20 працэнтаў яе насельніцтва.

Гэтая спецыфіка далучэння Заходняй Беларусі да Усходняй, на думку савецкіх улад, павінна была з'яўляцца варункам лаяльнасці беларускіх нацыянальных незалежніцкіх дзеячаў да новых улад. У сувязі з гэтым акупацыйныя ўлады вырашылі аб'яднаць намаганні савецкай прапагандысцкай машыны і галасы тых камуністычных беларускіх дзеячаў, што ацалелі ў ходзе шматлікіх сталінскіх чыстак. Гэта павінна была быць гучная прапагандысцкая кампанія. Мэта яе заключалася ў абвясчэнні прыходу новай эры ў гісторыі беларускага народа, эры "шчаслівага нацыянальнага адзінства пад кіраўніцтвам ленинска-сталінскай камуністычнай партыі".

У сапраўднасці ж нацыянальныя імкненні беларусаў і сталінская палітыка анексіі новых тэрыторый не мелі між сабой нічога супольнага. Для Сталіна так з'яўляецца "вызваленне" беларусаў мела ўсяго толькі стратэгічнае значэнне і знаменавала падпарадкаванне ўплывам сваёй ідэалогіі новых мас людзей.

Традыцыйныя сталінскія метады ажыццяўлення ўлады знайшлі сваё прымяненне ў дачыненні да ўсіх нацыянальных груп, што жылі на далучаных тэрыторыях. У гэтым месцы мне хацелася б сфармуляваць галоўны тэзіс: тэрор, застрашэнне і іншыя формы пераследу ў больш-менш роўнай ступені закранулі ўсе нацыянальныя меншасці, што жылі ў акупіраваных тэрыторыях (яўрэяў, украінцаў, літоўцаў і інш.). Аднак для беларускага грамадства рэпрэсіі гэтыя мелі куды больш згубны і трагічны характар. На Беларусі ў 1939 годзе была знішчана вельмі тонкая і хрупкая праслойка інтэлектуальнай эліты нацыі. Загінулі тыя, хто быў носьбітам ідэі беларускага нацыянальнага адраджэння. Сталінская рэпрэсіўная машына на доўгія гады затрымала наступовае развіццё беларускай нацыі, паставіла беларусаў на край біялагічнага вымірання, з'явілася пагрозай існаванню беларускага народа.

Мікола ІВАНОЎ.

ЦЯПЕР ВЕДАЕМ, ЯК ВАМ ЦЯЖКА

(Заканчэнне.)

Пачатак на 1-й стар.)

Украіну. А прычына ў тым, што ўкраінскіх эмігрантаў болей. З чаго я і раблю выснову, не адкрываючы Амерыку, што дасведчанасць грамадскай думкі аб становішчы ў той ці іншай краіне ў значнай ступені залежыць ад яе дыяспары.

Падчас цырымоніі перадачы грузу ў Аксакаўшчыне Антон Кульчын загаду прысутным, што ФРК мае на ўвазе і аздаравленне дзяцей з Беларусі, пацярпеўшых ад аварыі, непасрэдна ў Канадзе, тым не меней:

— Мы абмяркоўвалі гэтае пытанне ў таварыстве "Радзі-

ма". На мой погляд, тых, хто вязджае, — сотні, а тых, каму патрабуецца неадкладная дапамога, — тысячы. Да таго ж расход немалы, білеты, скажам, на самалёт каштуюць дарага і г. д. А ці не было б больш карысці задзейнічаць гэтыя выдаткі на матэрыяльную помач бальніцам, на лячэнне?

Такі пункт гледжання падтрымаў галоўны ўрач клінікі Сяргей Карыцька:

— Гэта матэрыяльная і фінансавая дапамога магла б выкарыстоўвацца, як мне бачыцца, дзвума шляхамі: набыццё медыцынскага абсталявання, дзякуючы якому была б магчымасць лячыць тысячы і тысячы дзяцей, і стварэнне новых лячэбных

цэнтраў. Безумоўна, паездкі беларускіх дзяцей за мяжу — урок дабрыні, паразумення паміж намі і светам. Але ставіцца да гэтага трэба надзвычай адказна. Часта здараецца так, што дзеці едуць за мяжу на адпачынак, не прайшоўшы па месцу пражывання ніякага медыцынскага агляду, адбору. Некаторым жа проста супрацьпаказаны такія падарожжы. Нядаўна трапілі ў нашу клініку дзве дзяўчынкі, у якіх перад выездам у Грэцыю рак пчытападобнай залозы знаходзіўся ў скрытай форме і нічым сябе не выяўляў. І калі б тады своечасова быў праведзены медыцынскі агляд, ім можна было б яшчэ дапамагчы. А так... спякотнае сонца Грэцыі абвастрыла хваробу настолькі, што мы ўжо не ў стане былі даць рады.

Нялішнім будзе дапоўніць пункт гледжання галоўнага ўрача НДІ: у групы па аздаравленню ў замежных краінах трапляюць нярэдка і тыя, хто не ў першую чаргу павінен там быць. Але гэта — падстава для іншае размовы.

У час перадачы дарункаў старшыня ФРК запэўніў прысутных, што рух па збору сродкаў на гэтым не канчаецца. Тым болей, што на рахунку ў банку засталася яшчэ каля 8 тысяч долараў у якасці добрага працягу. У сувязі з гэтым я пацікавіўся, якой выглядае будучыня федэрацыі. Не сакрэт, што беларускія сябрыны замежжа старэюць...

— У нас ёсць клопат, звязаны з недахопам моладзі ў арганізацыі. Але ж магчыма мы атрымаем папаўненне з ліку новых эмігрантаў, якія прыязджаюць цяпер з СССР. Гэта добра для нас, бо беларуская і руская калонія ў Канадзе невялікія. Аднак перад тым як ехаць, чалавек мусіць добра падумаць і сам прыняць рашэнне. У нас вялікі працэнт беспрацоўных, і тым, хто пераязджае, будзе цяжка. Асабліва, калі ў чалавека няма спецыяльнасці. Што рабіць артыстам, мастакам? Уладкоўваюцца кім пашапа, мышоў пасуду і г. д. Адсюль і незадавальненне, хоць жывуць, бе-

зумоўна, лепш, чым на Радзіме. І я ведаю выпадкі, калі некаторыя збіраюцца назад.

У Галоўнае праўленне прыходзіць шмат пісьмаў не адно з Бацькаўшчыны, а і з іншых куткоў Савецкага Саюза з просьбай прыняць на жыхарства. Ды мы, грамадская арганізацыя, не маем магчымасці гэта зрабіць, няма такіх сродкаў, — разводзіць рукамі А. Кульчын.

Пасля цырымоніі перадачы каштоўнага грузу паўночнаамерыканскія беларусы былі запрошаны да знаёмства з клінікай, яе лабараторыямі, персаналам і малалетнімі пацыентамі. У гэтай працэдурі найбольш складаным было адказаць самому сабе на пытанне: за што пакутуюць гэтыя маленькія людзі, ахвяры чыхісцы жудасных пралікаў? "Так, цяпер мы ведаем, як вам цяжка даводзіцца", — прызналася на развітанне пасляцы ФРК.

Кастусь ШАЛЯСТОВІЧ.

ЗДЫМАЕЦЦА КІНО

На кінастудыі «Беларусьфільм» ідуць здымкі новай стужкі «Пра-таліна» паводле аднайменнага рамана Б. Казакова. Гэта другая рэжысёрская работа Дзмітрыя Зайцава, вядомага глядачу ў якасці аднаго з таленавітых аператараў беларускага кіно. Першая — поўнаметражны фільм «Хам» — атрымала высокую ацэнку на міжнародным кінафестывалі ў Іспаніі. Аднадзямі Д. Зайцава ў новай рабоце сталі аператар Таццяна Логінава і мастак Валерыі Назараў, а таксама акцёры Іна Хрулёва, Сяргей Латун, Анатоль Васільеў, Аляксандр Сайко і іншыя.

Фільм расказае пра каханне і вернасць, мужнасць і справядлівасць. Таму здымачная група спадзяецца, што гэта вострасюжэтная і адначасова рамантычная гісторыя прыцягне ўвагу самага шырокага глядача.

НА ЗДЫМКАХ: рэжысёр-пастаноўшчык Дзмітрый ЗАЙЦАЎ на здымачнай пляцоўцы; выканаўцы галоўных ролей Сяргей ЛАТУН (старшыня Судзенка) і Іна ХРУЛЁВА (Маша).

Фота У. ШУБЫ.

АДКРЫЦЦЁ СЕЗОНА

Эканоміка і мастацтва — не такія ўжо несумяшчальныя рэчы. Артысты і кіраўніцтва опернага тэатра Беларусі адчулі гэта на сабе ў поўнай меры. Эканамічныя праблемы, што пасыпаліся на тэатр, які ніколі не хадзіў у мільянерах, прымусілі калектыв прыняць нялёгкае рашэнне — не выязджаць на летнія традыцыйныя гастролі.

Для адкрыцця новага 59-га тэатральнага сезона ў Дзяржаўным ордэна Леніна акадэмічным тэатры оперы і балета Беларускай ССР выбрана опера С. Пракоф'ева «Вайна і мір». Не выпадкова, вядома. І не толькі таму, што назва актуальная — супала з сённяшнімі падзеямі, а таму, што яшчэ не скончыўся год святкавання 100-годдзя з дня нараджэння вялікага рускага кампазітара С. Пракоф'ева.

Спектакль ідзе ў тэатры з 1985 года. Гэта эфектнае тэатральнае відовішча, манументальны спектакль, у якім занята амаль уся трупя. Паставіў яго заслужаны дзеяч мастацтваў РСФСР, народны артыст БССР С. Штэйн, музычны кіраўнік і дырыжор — вядомы савецкі музыкант народны артыст РСФСР Г. Праватараў. Сцэнаграфія спектакля заслуговае увагі: аўтарам яе быў таленавіты тэатральны мастак, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР Э. Гейдэбрэхт, які цяпер жыве і працуе ў Германіі. У спектаклі заняты вядучыя артысты тэатра.

Адначасова з пашырэннем цвёрдага «р» у нашым краі адбылася замена мяккага «ч» цвёрдым, які поўнасьцю замяніў мяккі «ч» у цэнтральным рэгіёне і стаў пераважаць у паўднёвай частцы падзвінскага рэгіёна. З другога боку, з поўначы на поўдзень у гэты час пашыраецца мяккі «д» («дзэканне»). Мяккі «д» поўнасьцю замяніў цвёрды «д» у цэнтральным рэгіёне і паступова стаў пераважаць у гутарковай мове ўсходнеславянскага насельніцтва паўночнай часткі прыпяцкага рэгіёна. Наяўнасць мяк-

(«дзэканне»). Комплекс фанетычных рыс паўднёва-заходніх гаворак стаў адрознівацца ад комплексу фанетычных рыс сярэднебеларускіх гаворак тым, што ў першых разам з мяккім «д» захаваліся ў некаторых мясцовасцях і цвёрды «д», разам з «аканнем» сустракалася ў асобных мясцінах і «оканне». У комплексе фанетычных рыс паўднёва-заходніх гаворак з ранейшай мясцовай гутарковай мовы захаваліся дыфтонгі «yo», «ie». У паўднёвую зону прыпяцкага рэгіёна паўночна-ўсходнія нава-

заходніх і паўночна-заходніх раёнах Панямоння. На ўсходзе цэнтральнага рэгіёна, у прыватнасці ў сярэдняй і паўднёвай частцы сучаснага беларускага Падняпроўя, сфарміраваліся Г-падобныя і П-падобныя формы сядзібы.

Значна змяніўся ў гэты час і традыцыйны жаночы касцюм. У паўночнай зоне прыпяцкага рэгіёна, у цэнтральным і ў паўднёвай зоне падзвінскага рэгіёна шырока распаўсюджваецца андарак. Ён стаў састаўной часткай святочнага

ЯК СПЫТАЮЦЦА НАС...

кага «д» у гаворцы цэнтральнага і паўночнай часткі прыпяцкага рэгіёна ў XV—XVI стагоддзях засведчана пісьмовымі крыніцамі, у прыватнасці Літоўскай метрыкай («дзедзич»), Слуцкім летапісам («людзи»), пісьмамі («поводзе»). З поўначы на поўдзень пашыраецца і такая рыса гутарковай мовы, як «аканне» — вымаўленне гука «о» не пад націскам як «а». Існаванне «акання» ў XV—XVI стагоддзях у гутарковай мове насельніцтва цэнтральнага і паўночнай часткі прыпяцкага рэгіёна адлюстравана ў пісьмовых крыніцах — граматах Казіміра (Гародня), у Слуцкім летапісе, а таксама ў Слуцкім спісе Статута Вялікага княства Літоўскага, Рускага і Жамойцкага 1529 года. Беларуская мова пачала фарміравацца ў сярэдняй частцы нашага краю — у панёманскіх і падняпроўскіх землях. Тут перш за ўсё змяшаліся, злучыліся некаторыя рысы гаворак палешукоў і беларусаў, утварыўся комплекс фанетычных рыс, для якога характэрны спалучэнне такіх элементаў, як цвёрдыя «р» і «ч», мяккі «д» («дзэканне»), «аканне». На аснове гэтага спалучэння гукаў утварылася фанетыка сярэднебеларускіх (цэнтральнабеларускіх) гаворак — сярэднебеларускага (цэнтральнабеларускага) дыялекту беларускай мовы. Утварэнне фанетыкі сярэднебеларускіх гаворак адлюстравана ў пісьмовым помніку XVI стагоддзя — Статуце Вялікага княства Літоўскага, Рускага і Жамойцкага 1529 года, розных яго спісах, асабліва Слуцкім (80-я гады XVI стагоддзя). Яно адлюстравана таксама ў граматах вялікага князя літоўскага, рускага і жамойцкага і караля польскага Сігізмунда I, у кітабах — беларускіх тэкстах, напісаных арабскай графікай. Услед за фарміраваннем комплексу фанетычных рыс сярэднебеларускіх гаворак — сярэднебеларускага дыялекту, не пазней XVI стагоддзя ўтварыліся і комплексы фанетычных рыс беларускіх паўночна-ўсходніх гаворак стаў адрознівацца ад комплексу фанетычных рыс сярэднебеларускіх гаворак тым, што ў першым разам з цвёрдым «р» захаваліся і мяккі «р», разам з цвёрдым «ч» працягвалі існаваць і мяккі «ч». Гэты комплекс трывала замацаваўся ў паўднёвай зоне падзвінска-дняпроўскага рэгіёна, уключаючы басейн Заходняй Дзвіны і паўночную частку беларускага Падняпроўя. Што датычыцца паўночнай зоны ранейшага падзвінска-дняпроўскага рэгіёна (Пскоўшчыны, Цвярскага краю, Смаленшчыны), то яна не паддала пад уплыў фанетычных наваздаў прыпяцкага рэгіёна, а апынулася ў сферы ўздзеяння суседніх паўночных і ўсходніх гаворак, пашыраных у межах узнікшай Маскоўскай дзяржавы. Тут у XV—XVI стагоддзях пачалі фарміравацца гаворкі велікарускай мовы, слабець, змяняцца і знікаць такія рысы ранейшай гутарковай мовы, як мяккі «д»

цы («дзэканне», «аканне») не трапілі. Гэтая зона паддала пад уплыў размешчаных на поўдні ад яе паўднёва-заходніх і паўднёва-ўсходніх гаворак, якія разам з паўночнай гаворкай паўднёвай зоны прыпяцкага рэгіёна склалі новую ўсходнеславянскую мову — украінскую, якая сфарміравалася ў гэты час. Ва Украінскай мове няма ні «дзэкання», ні «акання», якія сталі вельмі характэрнымі для беларускай мовы. У новай беларускай мове сталі значна часцей ужывацца суфіксы «к», «ак», («як») і інш. (напрыклад, «авечка» замест «овца», «спявак» замест «певец», «березняк» замест «березник»), сталі таксама выкарыстоўвацца новыя суфіксы, напрыклад, «чын», «б» («дзяўчына» замест «девица», «сяўба» замест «сев»). У лексіцы беларускай мовы з'явілася шмат новых слоў — грамада, мужыкі, сведка і інш. Частка слоў беларускай мовы запазычана з іншых, неўсходнеславянскіх моў — польскай, літоўскай, татарскай. Да запазычаных адносяцца, у прыватнасці, словы «моўіць», «моць», «згода», «дойлід», «свіран», «казак» і інш.

ЗМЭНЫ Ў ТРАДЫЦЫЙНАЙ КУЛЬТУРЫ

Утварэнне беларускай мовы суправаджалася значнымі зменамі ў традыцыйнай культуры насельніцтва нашага краю як матэрыяльнай, так і духоўнай. Узнікаюць новыя тыпы паселішчаў — мястэчкі, фальваркі, засценкі, ваколіцы. У значнай ступені змянілася планіроўка некаторых тыпаў сельскіх паселішчаў, у прыватнасці вёсак. Калі раней у іх панавала бессістэмнае (скупчанае) размяшчэнне пабудов або ў адзін рад, адну лінію (звычайна ўздоўж рэчкі, возера), то ў XV—XVI стагоддзях у заходніх раёнах паўночнай зоны прыпяцкага, цэнтральнага і паўднёвай зоны падзвінскага рэгіёна шырока распаўсюджваецца новы тып планіроўкі вёсак. Пабудовы сталі размяшчацца часцей за ўсё ў два рады, дзве лініі. Пашырэнню такой планіроўкі вёсак садзейнічала развіццё сеткі сухапутных дарог і аграрная рэформа, якая пачала ажыццяўляцца ў другой палове XVI стагоддзя (1557 год). XV—XVI стагоддзі былі таксама часам інтэнсіўных змен у планіроўцы сялянскага двара. У гэты перыяд шырока распаўсюджваецца пагонны тып сядзібы. Пагонны двор з'явіўся спачатку ў прыпяцкім рэгіёне ў працэсе фарміравання двухкамернай і трохкамернай жылой пабудовы, да якой прымыкалі гаспадарчыя памешканні. Яны размяшчаліся ў адзін рад (пагон). З прыпяцкага рэгіёна традыцыйна пагоннай сувязі пабудовы пашырыліся ў цэнтральны рэгіён і пачала там узаемадзеянне з традыцыйнай размяшчэння пабудовы ў сядзібе ў форме прамавугольніка. Такую сядзібу называюць вяночным дваром. У выніку ўзаемадзеяння, мадыфікацыі як аднароднага пагона (пры павелічэнні колькасці пабудовы), так і вяночнай сядзібы сфарміраваўся новы тып пагоннага двара — двухрадна. Ён пашырыўся ў заходняй частцы цэнтральнага рэгіёна, асабліва ў

жаночага касцюма. У гэты час у комплексе жаночага адзення з'яўляецца таксама фартух. Гэтыя прадметы жаночага касцюма пашыраюцца спачатку ў заходніх, а потым і ва ўсходніх раёнах прыпяцкага, цэнтральнага і падзвінскага рэгіёнаў.

У XV—XVI стагоддзях адбываюцца таксама змены і ў духоўнай культуры насельніцтва нашага краю. Узнікае новы жанр вуснай народнай творчасці — гістарычная песня. У найбольш ранніх гістарычных песнях апавядаецца пра набегі татараў. Гэтыя песні ўслаўляюць заступніцкую роднай зямлі, іх мужнасць і адвагу. У канцы XVI стагоддзя ствараюцца гістарычныя песні, у якіх апавядаецца пра ўзброеныя паўстанні народа супраць прыгнятальнікаў. Яны прасякнуты баявым настроем, адлюстроўваюць героіку народнай барацьбы. У тэкстах гэтых песень звычайна ёсць звароты («Ой, вы, хлопцы, пане-браце») і клічы, у іх ўслаўляецца казак, адзначаецца яго смеласць і адвага. У XVI стагоддзі ў нашым краі распаўсюджваюцца новыя музычныя інструменты — скрыпка, цымбалы, ліра, дуда. Асабліва часта сталі выкарыстоўваць дуду і скрыпку. Яны звычайна гучалі ў час народных свят — каляд, валачобнага і інш., а таксама на вясяллях. Больш разнастайнымі сталі хрысціянскія вераванні. Апрача праваслаўя, у нашым краі ў гэты перыяд распаўсюджваецца і каталіцызм. Спачатку ў гарадах, а потым і ў вёсках пачалі будаваць касцёлы, пераважна ў заходніх раёнах, размешчаных каля Польшчы і этнічнай Літвы. Каталіцызм пашыраўся перш за ўсё сярод ўсходнеславянскага насельніцтва — заходнеславянскага (польскага) і балцкага, а затым і сярод часткі ўсходнеславянскага. Неўсходнеславянскае насельніцтва зрабіла ўплыў не толькі на рэлігію ўсходнеславянскага насельніцтва нашага краю, а таксама і на яго мову і іншыя часткі культуры. Яно прыняло ўдзел у фарміраванні беларускага этнасу.

РОЛЯ НЕЎСХОДНЕСЛАВЯНСКІХ ЭТНІЧНЫХ ГРУП У ФАРМІРАВАННІ БЕЛАРУСАЎ

На ўсходнеславянскае насельніцтва нашага краю, яго мову і культуру зрабіла ўплыў перш за ўсё блізкае яму па мове і культуры заходнеславянскае (польскае). Асобныя групы палякаў пасяляліся пераважна ў заходніх раёнах нашага краю. Першапачатковыя іх паселішчы былі невялікімі. Там звычайна жыло служылае насельніцтва (дробная шляхта). Невялікія паселішчы дробнай польскай шляхты называліся засценкамі, ваколіцамі. Затым частка гэтых паселішчаў павялічалася ў памерах, ператваралася ў вёскі. У прыпяцкім рэгіёне з'явіліся назвы паселішчаў Ляхаўцы, Ляхчыцы, Ляхі, у цэнтральным — Ляхавічы, Ляхаўшчына, у падзвінскім — Ляхава і інш. Адначасова з польскімі групамі насельніцтва ў нашым краі з'яўляюцца і новыя прозвішчы — Хадакоўскія, Недашкоўскія, Радзёлоўскія і інш.

Міхась ПІЛПЕНКА.

ПРЫЗНАЦА, як на сённяшні дзень, біяграфія Паўла Вераб'ева не надта "выгрышна". Мяркуйце самі: скончыў не толькі факультэт журналістыкі Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта імя У. І. Леніна, але і Мінскую вышэйшую партыйную школу. У слаўгарадскай раённай газеце "Ленінскае слова" працаваў намеснікам рэдактара (для даведкі: яшчэ нядаўна чалавек, які займаў гэтую пасаду, аўтаматычна з'яўляўся і сакратаром партыйнай арганізацыі калектыву). "Дэмакраты" гатовы адразу забіць у званы. Бач ты, яшчэ адзін партыйны функцыянер знайшоўся. А гэты "функцыянер" цяпер працуе намеснікам галоўнага рэдактара выдавецтва "Юнацтва" і піша шчырыя, працуючы вершы. Ды такія, на якія ў свой час звярнуў увагу сам Міхась Стральцоў. Хто-хто, а ён быў у літаратуры верабей стрэляны, якога на пазычнай мякне не правядзеш.

Яшчэ недзе ў 1979 годзе Міхась Лявонавіч, прачытаўшы ў раёнцы першы твор свайго земляка, тады ўчарашняга выпускніка сярэдняй школы, маладога газетчыка П. Вераб'ева, паклапаціўся ў Саюзе пісьменнікаў, каб яго абавязкова выклікалі на штогоднюю нараду маладых літаратараў, яшчэ ў колішні Дом творчасці пісьменнікаў імя Якуба Коласа, што знаходзіўся ў Каралішчавічах пад Мінскам. Там, дарчы, мы ўпершыню з Паўлам і сустрэліся, але пра тое, што яго благаславіў у творчую дарогу менавіта М. Стральцоў, я даведаўся толькі некалькі месяцаў назад, калі ў першай кнізе паэта "Крытычная маса" прачытаў прадмову Рыгора Бардуліна. Не такі П. Вераб'ёў чалавек, каб многа расказваць пра сябе. Больш засяроджана-роздумны, чым завельмі адкрыты. А яшчэ ён... Ды пра гэта ярка гаворыць і сама назва бардулінскага артыкула — "Ранішні і безбаронны". Рыгор Іванавіч не толькі дае высокую ацэнку творчасці П. Вераб'ева, але і праводзіць, як на першы погляд, дык крыху нечаканую паралель: "Характар Паўла Вераб'ева блізкі да стральцоўскага. Ён увесь з увагі і далікатнасці, з душэўнай чысціні і непахіснай перакананасці... А ўся сутнасць сапраўднай паззіі ў самым поўным выяўленні, праяўленні, самавыказванні вершатворцы. У асабе Паўла Вераб'ева маладая беларуская паззія мае прыклад супадзення характару творцы з ягонымі вершамі. Гэта паззія

стрыманая ў пачуцці і ўзваяная розумам, прапушчана прыз сэрца і ахалоджаная канкрэтным жыццём, няўмольным побытам".

Такім чынам, два прызнаныя Майстры беларускай літаратуры гавораць "дабро" паззіі П. Вераб'ева. Абодва, прыхільна ставячыся да яе, рабілі ўсё дзеля таго, каб першыя, часам яшчэ і квольны парасткі яе не зачахлі на скразнях няўважлівасці. М. Стральцоў падтры-

дзе працаваў раённым газетчыкам, малюнак, перададзены, узноўлены П. Вераб'евым, асабліва кранае і кранальна ўражвае. Сама паззія паўсядзённасці паўстае, бачыцца з яе будзённай празаічнасцю, а поруч (карыстаюся бардулінскім вызначэннем) душа "ранішняя і безбаронная". Юнак, што яшчэ ва ўзросце свайго душэўнага непастанства, не можа прыняць мяшчанскай псіхалогіі, той "сытасці", якая на самай справе не што іншае, як жаданне падацца

ўсёй яго вабнасці блізкае і жаданае з маленства:

На маёй Беларусі восень.
Жураўліны — праз сэрца
— клін.
І вандруе душа і галосіць
На пажары гаротных асін.

Пад распяццем крылаў
бусла —
Гэтак соладка, гэтак
горка...
Чысціні і пяшчоты зорка
Над прадоннем душы
ўзышла...

ЗНАЁМІМ З ТВОРЧАСЦЮ МАЛАДЫХ

ЧЫСЦІНЮ ТРЫМАЮ ў РУКАХ...

маў першыя пробы п'яра, Р. Бардулін адрэдагаваў, благаславіў у друк кнігу "Крытычная маса", якая летась і пабачыла свет у выдавецтве "Мастацкая літаратура".

Праўда, з боку аматараў паззіі, каму пакуль што не давалася пазнаёміцца са зборнікам, вось-вось гатова пачуццё: "Гэта, зразумела, добра, што Майстры падтрымалі талент, але ці не з'яўляецца падобная падтрымка звычайным авансаваннем? Хацелася б убачыць самі творы..." Жаданне заканамернае і зразумелае. Паззію неабходна чытаць. У такім разе, для пачатку верш "Восень у райцэнтры". Не сказаць, каб самы лепшы ў гэтага аўтара, але верш, у якім усё перажыта, нічога надуманага:

Па старэнькіх брудных
тратуарах
Шаргацяць апалыя лісты.
Ходзяць задаволеныя
пары,
Смех іх недарэчны і пусты,
Нечаканы, нібы дождж без
хмары, —
Папяліць прызнасці
масты.

Можа, я не супраць іх уцехі,
Проста сёння я адзін
хаджу.

Восень. Мжэль.
І цяжка верыць смеху,
Так, як верыш ветру і
дажджу.

Канечне, "апалыя лісты" рэжа слых, куды лепей і правільней — "апалае лісце", але ў астатнім... Мо таму, што і мне самому давалася бачыць гэты "старэнькіх брудных тратуары", ды не ў адным райцэнтры, а ажно ў трох,

лепшым, чым ты ёсць. І гэтыя задаволеныя пары, і іх смех, "недарэчны і пусты", і нечаканы дожджык падкрэсліваюць заспакоенасць жыцця, што ніколі не імкнулася і не імкнецца да недасягалых берагоў высокага ідэалу.

Лірычны герой П. Вераб'ева гэтакасама, як і паэт, штодня сутыкаючыся з "правільнасцю" свайго роду "узаконенасцю" правільнага жыцця, не мог задаволіцца ім, па-свойму шукаў выйсця, каб не зайсці ў тупіковую сітуацыю, з якой усе хадзі-выхадзі закрыты. Хацелася чагосьці большага, чым гэтае звычайнае існаванне, часцей за ўсё скіраванае на адно: было б мне, а што да іншых, дык якая справа. За ўсіх не перабаліш, кожнаму радасць не прынясеш...

Узніклі пытанні, на якія хацелася знайсці адказ. Адно з іх вылілася ў чатырохрадкоўе, так і названае — "Пытанне сабе самому":

Маё цела рассыплецца
ў прах,
Мае думкі спрасуюцца ў
камень.
Чысціню я трымаю ў руках,
А жыццё ці ўтрымаю
рукамі?..

Чысціня... У самым шырокім разуменні яе... Чысціня пачуццяў і ўзаемаадносін... Чысціня мар і спадзяванняў... Чысціня наваколя... Як жа балюча ўсведамляць, што і над роднай Слаўгарадчынай пралываюць стронцьева-цзіевыя аблокі і праліваюцца дажджы, якія нясуць з сабой зусім не жыццё, а небяспеку для яго. Разам з тым хочацца хоць на момант, хоць на імгненне забыцца пра суровыя, драматычныя рэаліі, адчуць ва

І, зразумела ж, у П. Вераб'ева (тут ён не выключэнне) — асабліва туга па вёсцы, пастарэлай, забытай, хоць і знаходзіцца па-ранейшаму шмат ахвочых будаваць яе і адбудоваць. Колісь калектывізавалі, цяпер гатовы ператварыць у суцэльныя фермы. І тады ў селяніна не пыталіся, ці надта патрэбна яму падобнае жыццё, і цяпер пра гэта не вельмі думаюць. Усё за яго вырашаюць, усё ў дабрадзеі набіваюцца, а "вёска сумуе па маладых руках, мама чакае сына, каб падакучыць бульбу, а бульба, бач, перарастае, нягледзячы на закон аб кааперацыі, які абяцае вярнуць гаспадару зямлі".

Павел Вераб'ёў свядома адмовіўся ў гэтым вершы "Вёска сумуе па маладых руках..." ад рыфмоўкі, што, увогуле, для яго творчай манеры не характэрна, ён прыхільнік традыцыйнага паэтычнага пісьма. Але сама проза паўсядзённасці вымагала гэтага, каб лепш перадаць тое, да чаго дайшлі мы: "Гляджу, і праз слёзы прыкрышы свайго бяссілля бачыцца, што ў свеце наогул не засталася коней, апрача траянскіх".

Значнае месца ў цяперашняй творчасці П. Вераб'ева (правільнай, аднак, будзе сказаць, у першым перыядзе яе, таму што добра вядома, як доўга прабівае дарогу ў свет кніга) заняла інтымная тэма. Лірычны герой, чалавек сціплы і сарамяжлівы, знаходзіцца ў пастаянным роздуме пра сапраўднасць і ўяўныя каштоўнасці, памыляючыся,

праходзячы праз адмаўленне, шукае таго адзінага чалавека, без якога немагчыма жыць далей. Будзем справядлівымі, у гэтым асэнсаванні і пераасэнсаванні першых няўдач не абышлося і без рамансавай "жестокости", як, напрыклад, у гэтых радках: "Не гадай, не варажы ты, знаю я без варажбы — дзень мой лепшы не пражыты, я зусім не жыў нібы".

Толькі не рамансавасць характэрна для любоўнай лірыкі паэта. Зусім не. У яго нямала вершаў, у якіх сама пачуццё — цнатлівае, безбароннае — набывае вартасць, калі суадносіцца з самай паўсядзённасцю. У гэтым сэнсе крыху нечаканы, хоць, нельга не прызнаць, і якраз менавіта вераб'ёўскі такі твор:

Ты мяне прыраўнай
Да духмянай раллі,
Да закінутых збруй,
Што без справы гнілі.

Да асмужаных хат,
Да някошаных траў...
Раўнаваць да дзяучат
Ты не маеш падстаў.

Між іншым, і пра падобныя творы П. Вераб'ева хараша сказаў Р. Бардулін: "Радкі пра тое спрадвечнае пачуццё, якое не дае жыццю спыніцца, тратыкія і па-беларуску цнатлівыя". А свае развагі ён завяршыў так: "Павел Вераб'ёў ранішні і безбаронны, доверлівы і шчыры, ідзе да цябе, чытач. Прымі яго і паззію ягоную адпаведна! Не крыўдзі! Не абразь абыякавасцю".

Да гэтага застаецца хіба што дадаць наступнае: П. Вераб'ёў доўгі час жыў, як мы кажам, у правінцыі. Безумоўна, сапраўдны талент заўсёды акрыяе, што, дарчы, і пацвярджае сама кніга "Крытычная маса". Але відавочна і другое: адарванасць ад сталічнага літаратурнага жыцця не можа не аказаць уплыву на творчасць. У адных выпадках існаванне ва "ўласным соку" вядзе да паэтычнай усёаднасці, адсутнасці цвёрдых мастакоўскіх крытэрыяў. У другіх — паэт, хоць і не прымыкае да нейкіх літаратурных плыняў ці фарміраванняў, аб'яднанняў, а застаецца самім сабой, самабытным творцам.

Для П. Вераб'ева, як бачым, падыходзіць апошняе. Ён цікавы сваёй самабытнасцю. Ён паэт, якога не зблытаеш з іншымі. Каб жа і надалей яму ўдалася трымаць у сваіх руках чысціню. І жыццёвую, і творчую!

Алесь МАРЦІНОВІЧ.

НАРОДНЫЯ ТАЛЕНТЫ

Больш чым у дваццаці краінах свету дэманстраваў сваё каларытнае, самабытнае мастацтва народны ансамбль песні і танца "Сузор'е" з Брэста. Цяпер ён запрошаны на фальклорныя фестывалі ў Францыю і Югаславію. У гэтыя дні ідуць рэпетыцыі перад паездкай

за мяжу. Аднак і цяпер "Сузор'е" дае канцэрты ў бліжэйшых раёнах.
НА ЗДЫМКУ: ансамбль "Сузор'е" выступае на летняй пляцоўцы перад жыхарамі горада Жабінка.

Фота Э. КАБЯКА.

ГОСЦІ З ПАРЫЖА

«КДБ — КРЭПАСЦЬ»

У сталіцы Беларусі некалькі дзён знаходзіліся тэлежурналісты вядомай французскай дзяржаўнай тэлекампаніі "Антэн-2" з перакладчыкам Войтэкам Дзяржынскім, сваяком "жалезнага" Фелікса.

Яны ўжо другі раз у Мінску. У верасні мінулага года ў Маскве, Мінску і на радзіме Ф. Дзяржынскага яны здымалі кадры для дакументальнага каляровага тэлефільма "КДБ — крэпасць", які сёлета ў лютым дэманстраваўся на экранах Францыі і ўсіх краін Заходняй Еўропы, а яго стваральнікі атрымалі першую прэмію тэлекампаніі за лепшую кінастужку. Гэты фільм яны і прывезлі ў Мінск. Тут іх цікавіла, якія змяненні адбыліся ў Беларусі за апошні год.

Тэлежурналісты гутарылі на вуліцах горада з людзьмі, задавалі самыя розныя пытанні, прысутнічалі на мітынг-малітве на плошчы імя Леніна. Яны выязджалі на радзіму Дзяржынскага ў Дзяржынава, бралі інтэрв'ю ў калгаснікаў вёскі Пятрылавічы Стаўбцоўскага раёна. Іх цікавілі адносіны землякоў да "жалезнага" Фелікса, антыканстытуцыйнага путчу, да Камуністычнай партыі Савецкага Саюза і яе забароны і г. д.

Пабывалі госці ў Беларускай дзяржаўнай політэхнічнай акадэміі, здымалі ў двары ля помніка загінуўшым у гады мінулай вайны выкладчыкам і студэнтам урачыстую лівейку студэнтаў, прысвечаную пачатку новага навучальнага года, узялі інтэрв'ю ў рэктара акадэміі акадэміка В. Чачына.

Французскія тэлежурналісты засталіся задаволенымі адказамі мінчан і іншых савецкіх людзей, якіх яны інтэрв'юіравалі. А калі размова зайшла аб разбурэнні ў нас у краіне помнікаў Дзяржынскаму, Святрдлову і іншым, то яны казалі, што ў Парыжы, напрыклад, да гэтага часу стаяць помнікі скінутаму народным паўстаннем у 1793 годзе і пакаранаму на гільяціне каралю Людовіку XVI, а таксама Рабес'еру, аднаму з кіраўнікоў Вялікай Французскай буржуазнай рэвалюцыі, які быў пакараны ў 1794 гдзе. Дарчы, ніхто не збіраецца іх дэманціраваць.

Я мужык-беларус...

ЗАГАДКІ СТАРАЖЫТНЫХ ПАДАННЯЎ

ТАЯМНІЦЫ УЛАДЗІМІРА І РАГНЕДЫ

У кнізе Міколы Ермаловіча "Старажытная Беларусь" пераклаваецца паведамленне Лаўрэнцьеўскага летапісу пад 1128 годам аб тым, як полацкая князёўна Рагнеда, якую вялікі князь Уладзімір Святаславіч сілай зрабіў сваёй жонкай і вялікай княгіняй, спрабавала забіць мужа. Тым самым яна хацела адпомсціць Уладзіміру за смерць бацькі (полацкі князь Рагвалод быў забіты Уладзімірам у час захопу Полацка), за смерць сваіх братоў і за разарэнне полацкага краю. Уладзімір, аднак, у апошнюю хвіліну прагнуўся і зразумеў намер Рагнеды. Лютаў смерцю вырашыў пакараць злачынку-жонку вялікі князь. Але паміж раззлаваным бацькам і асуджанай на смерць маці стаў іх юны сын Ізяслаў. Уладзімір не змог забіць жонку разам з сынам і адправіў іх у ссылку ў горад, які спецыяльна дзеля гэтага збудавалі, — Ізяслаўль (цяпер горад Заслаўе на Міншчыне). Вось такая легенда.

Аналіз гэтага апавядання прымушае задаваць пытанні. Перш за ўсё незразумела, чаму Рагнеда адважылася на забойства пасля таго, як мінула шмат гадоў, а не адразу пасля таго, як была гвалтам узятая Уладзімірам? Нельга забываць і аб тым, што ў складаных выпадках, пры пераказе кульмінацыйных момантаў адпаведных падзей, у летапісных легендах звычайна рамантызуецца сюжэт і выкладаецца вельмі своеасабліва, з яўнай мастацкай выдумкай. Многія апавяданні "Повести временных лет" і больш позніх летапісаў адрозніваюцца якраз такімі прыкметамі. А калі гэта так, то ці нельга ў разглядаемым выпадку меркаваць аб іншым, менш рамантычным развіцці падзей?

Рагнеда сапраўды не забыла смерці свайго бацькі і братоў. Яна ненавідзела князя Уладзіміра ўсё жыццё. І, зразумела, не змірылася са сваім становішчам

жонкі-паланянікі. Але помсціць Уладзіміру такім простым і адначасова адчайным спосабам, як забойства ноччу, яна наўрад ці стала б. З другога боку, князь Уладзімір Святаславіч сапраўды вырашыў пакараць жонку самым бязлітасным чынам, але толькі не за спробу забіць яго ноччу. Хапацца за нож у хвіліну адчаю — ці не яўная гэта прыкмета слабасці і бязвыхаднасці? Рагнеда ж была моцнай і дзейнай натурой. Таму не будзе пазбаўленым логікі меркаванне аб тым, што Рагнеда стаяла на чале пэўнай групы, якая ставіла мэтай звергнуць Уладзіміра з кіеўскага велікакняжацкага стала з адначасовым яго забойствам. Уладзімір выкрыў змову, але не асмеліўся пакараць смерцю жонку сапраўды таму, што за маці заступіўся сын Ізяслаў. Аднак ці быў ён настолькі юным, каб зрабіць гэта неспявадом?

Летапісы гавораць, што Рагнеда і Ізяслаў былі высланы ў горад Ізяслаўль. Назва горада паходзіць ад імя князя Ізяслава. У старажытнай Русі гарады атрымлівалі назвы па імені таго ці іншага князя звычайна ў тым выпадку, калі закладваліся менавіта гэтым князем. Выпадак з Ізяславам — не выключэнне. Магчыма, Ізяслаў, калі заступаўся за маці, меў для гэтага вельмі важкія аргументы. Не выключана, што яшчэ раней ён атрымаў пэўны надзел у Полацкай зямлі, карыстаўся ў ім уплывам і меў важкія падставы разлічваць на падтрымку іншых частак старажытнага полацкага краю. Праз некаторы час Ізяслаў садзіцца на княжэнне ў Полацку, а гэта пэўны доказ толькі што зробленых меркаванняў: наўрад ці Уладзімір добраахвотна высыліў бы апальную жонку ў тую зямлю, якую ён заўсёды з вялікай цяжкасцю ўтрымліваў у сваёй уладзе і адкуль мог заўсёды чакаць небяспекі.

Ізяслаў жа, калі стаў полацкім

князем, адкрыта абвясціў палітыку, накіраваную на адраджэнне былой славы і магутнасці Полацкай дзяржавы часоў свайго дзеда Рагвалода. Гэта палітыка ніяк не ўзгаднілася з падпарадкаваным становішчам Полацка ў адносінах да Кіева. Імкненне да незалежнасці сутыкнулася з заканамерным процідзеяннем Кіева, а гэта азначала ўзнікненне вялікай і непрымальнай варожасці, якую адчувалі адзін да аднаго нашчадкі "старога Уладзіміра", нашчадкі полацкага Ізяслава і сыны і ўнукі кіеўскага князя Яраслава Уладзіміравіча.

Старажытныя летапісы поўняцца таямніцамі. Адну з іх мы паспрабавалі разгадаць. Але з імёнамі Уладзіміра і Рагнеды звязана яшчэ адна, не менш цікавая загадка. У 980 годзе малады наўгародскі князь Уладзімір Святаславіч, які марыў аб велікакняжацкай уладзе, прапанаваў магутнаму полацкаму ўладару Рагвалоду заключыць саюз, накіраваны супраць вярхоўнай улады вялікага кіеўскага князя Яраполка, брата Уладзіміра. Для замацавання гэтага саюза Уладзімір меркаваў уступіць у сваяцкія адносіны з Рагвалодам, а менавіта — узяць у жонкі ягоную дачку Рагнеду. Князёўна, як вядома, адмовіла Уладзіміру, пасля чаго наўгародскі князь напаў на Полацк, разбіў войска Рагвалода і гвалтам дасягнуў сваёй мэты — Рагнеда стала яго паланянкай. Вось тут і хаваецца загадка. Сапраўды, чаму Уладзімір не паступіў з Рагнедай як са звычайнай наложніцай, якіх ён меў шмат? Ці не дзіўна, што Уладзімір зрабіў полацкую князёўну вялікай княгіняй? Гэта загадка паддаецца расшыфроўцы і прыадкрывае малавядомыя старонкі старажытнай гісторыі, таямніцы велікакняжацкага двара. Аб гэтым наш наступны матэрыял.

Аляксандр РОГАЛЕЎ,
кандыдат філалагічных навук.

РЭЧАЧКА-ПЯТЛЯНКА

Словы Г. БУРАЎКІНА

Музыка А. РАШЧЫНСКАГА

З вечарынкi-пагулянкi
Я сваю красуню веў
Каля рэчачкi-пятлянкi,
Ля чаромхавых гаеў.
І вада вірыла смела,
І дражнілася са мной:
То наперадзе шумела,
То звiнела за спіной.

Ну адкуль такая сіла?
Адцягнула ад сяла,
Закружыла, закруціла
І да лесу прывяла.
Дзе там сцежка, дзе палянка,
Дзе туману сiні дым,
Нават рэчачка-пятлянка
Не дазнаецца аб тым.

Да пары без дай прычыны
Не прызнаемся мы ёй,
Колькi зорак налічылі,
Колькi ўчулі салаўеў.
Дзе праседзелі да ранку
І шапталiся аб чым,
Разам з рэчачкай-пятлянкай
Мы пакуль што памаўчым.

РЕДАКЦЫЙНАЯ КАЛЕГІЯ

НА ХВАЛІ ПАПУЛЯРНАСЦІ

АЛЕГ КАЛУГІН ПІША КНІГІ

Як паведаміў дэпутат Вярхоўнага Савета СССР Алег Калугін, цяпер у выдавецтве "Пік" рыхтуецца да выхаду яго кніга "Кубанскі марафон", якая расказвае аб перадвыбарнай барацьбе на

Кубані, і аўтабіяграфічная аповесць пад умоўнай назвай "Спальваючы масты", якая адначасова будзе выдадзена ў СССР і на Захадзе.

Акрамя таго, у пачатку наступнага года ў выда-

вецтве "Новости" будзе выдзена кніга Алега Калугіна, прысвечаная параўнаўчаму аналізу дзейнасці савецкай і заходніх разведкаў, іх магчымаму ўзаемадзеянню і процістаянню ў будучыні. Паводле заявы Калугіна, у гэтай кнізе будзе ўпершыню апублікаваны шэраг дакументаў, якія маюць адносіны да гісторыі спецслужбай.

НАШ АДРАС

220600, МІНСК, ЛЕНІНСКІ ПРАСПЕКТ, 44.
ТЭЛЕФОНЫ: 33-01-97, 33-02-80, 33-03-15, 33-16-56, 33-07-82.

Газета адрэкавана ў друкарні
«Беларускі Дом друку»
Індэкс 63854. Заказ № 1421.

П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12